

OECD REHBERİ VE YARGI KARARLARI KAPSAMINDA TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

TRANSFER PRICING AS A MECHANISM FOR DISGUISED PROFIT DISTRIBUTION IN THE CONTEXT OF OECD GUIDELINES AND JUDICIAL RULINGS

Merve DENİZ*

ÖZ

İşletmelerin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında bulunarak, sebep olduğu vergi kayıp ve kaçaklarının engellenmesi için vergi mevzuatında ciddi düzenlemeler yapılmıştır. Bu husus, gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde önem arz etmekte olup, özellikle OECD tarafından bu konuda pek çok yöntem ve rehber geliştirilmiştir. Her ne kadar vergi mevzuatında kayda değer düzenlemeler yapılmış olsa da, bu konuda yargı bağlamında bir uzlaşma sağlanamamıştır. Transfer fiyatlandırmasındaki yargı kararları incelendiğinde, konunun vergi mevzuatı açısından derinlemesine ele alınmadığı, benzer hatta aynı temellere dayanan vergi raporlarından bir kısmının yetersiz tespitlere dayandığı gerekçesiyle reddedildiği, bazılarının ise kabul edildiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple makale, mükelleflerin vergisiz kazanç dağıtımına yönelik

ABSTRACT

In order to prevent tax losses and evasion resulting from disguised profit distribution via transfer pricing by enterprises, substantial reforms have been introduced into domestic tax legislation. This issue carries significant weight both at the national and international levels, and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) has developed a comprehensive set of methodologies and guidelines to address it. Despite the considerable advancements in legislative frameworks, a consistent and coherent approach has not been achieved within the judicial sphere. A critical examination of judicial decisions reveals a lack of in-depth engagement with the technical intricacies of transfer pricing under tax law. Moreover, it is observed that tax audit reports grounded on similar or even identical facts have been subject to divergent rulings—some being dismissed on

* Vergi Müfettiş Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, mervey135@gmail.com, ORC-ID: 0009-0009-8711-2788.

Deniz, M. (Haziran 2025). Oecd Rehberi ve Yargı Kararları Kapsamında Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı, *Vergi Raporu*, 309, (7-34).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 24.03.2025 / M.K.T.: 23.05.2025

başvurduğu yöntemleri analiz ederek, emsal fiyatın tespitine yönelik çözüm önerileri sunmayı ve yargı kararları ile konuyu tamamlamayı amaçlamaktadır. Makalede yer alan yöntemler, konunun teknik ve teorik kısmı hakkında bir zemin oluşturmaktadır. Yargı kararlarıyla desteklenen bu çalışmada, teknik bir konunun uygulamaya yansıtılmasında yaşanan güçlükler ile farklılaşan sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Transfer Fiyatlandırması, Emsallere Uygunluk İlkesi, Yargı Kararları.

JEL Sınıflandırma Kodları: H20, H26, H29, K34, K41.

GİRİŞ

Vergilendirme yetkisi, devletlerin egemenlik gücünden kaynaklanmakta olup, bunun karşılığında elde ettikleri kamu gelirleri ile kamu harcamalarını finanse etmektedirler. Vergilendirme o kadar önemli bir konudur ki, bazı devletlerin kurulmasına ve güçlenmesine zemin hazırlarken, bazılarını ise zayıflatarak yıkıma sürüklemiştir. Bu durumun en güzel örneği ise Boston Tea Party'dir (Dursun, 2019: 182). Her ne kadar "Boston Çay Partisi"nin temelinde özgürlük savışı bulunsun da, mali ve ekonomik kayıpların yaratacağı finansal zorluklara dair endişeler, bu konuda önemli rol oynamıştır. Bu sebeple, devletler elde ettiği vergi gelirlerinden mahrum kalınmasına göz yummayacağı gibi, kanun yollarının dolaşarak vergi kayıp ve kaçığına neden olunmasına da engel olacaktır.

Bu amaçla, gerekli mevzuat düzenlemeleri ve modeller ile mükellefler tarafından aşındırılan vergi gelirlerinin önüne geçilmek için çalışmalar

the grounds of insufficient analysis, while others have been upheld. This study aims to analyze the strategies employed by taxpayers to facilitate untaxed profit distribution through transfer pricing mechanisms, to offer methodological recommendations for the determination of arm's length prices, and to evaluate the judicial interpretations surrounding such practices. The analytical frameworks presented herein are intended to serve as a theoretical and technical foundation for the subject matter. Supported by case law, the study further endeavors to elucidate the practical challenges in the implementation of transfer pricing rules and the variability in judicial outcomes arising therefrom.

Keywords: Transfer Pricing, Arm's Length Principle, Judicial Decisions, Disguised Profit Distribution.

JEL Classification Codes: H20, H26, H29, K34, K41.

yapılmıştır. Kazancın örtülü bir şekilde transferini gerçekleştiren mükellef davranışlarını inceleyen bu çalışmada, öncelikle transfer fiyatlandırmasının tarihsel gelişimine ve transfer fiyatlandırması ile ilgili kavramların detaylı açıklamasına yer verilmiştir. Akabinde, OECD tarafından geliştirilen transfer fiyatlandırması yöntemleri ortaya konulmuştur. İhtilafı bir konu olan transfer fiyatlandırması üzerine idare ve yargı nezdinde uyumsuzlukların yaşandığı, aynı konuda farklı kararlarının mevcut olduğu, örnek Danıştay kararları ile gözler önüne serilerek sonuçlandırılmıştır.

1- KÜRESELLEŞME OLGUSU VE TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TARİHÇESİ

Tarihsel süreç içerisinde, önem atfedilen pek çok ekonomik kavram olmasına rağmen, değişen ve gelişen koşullar kimi kavramların önemini yitirmesine, kimilerinin daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Ülkeler arası işlem hacimlerinin

artması, küresel ekonomik engellerin aşılmasıyla transfer fiyatlandırması önem kazanan ekonomik kavramlardan biri haline gelmiştir.

Transfer fiyatlandırması, sadece ülkelerin kendi bünyesinde yer alan kişi veya firmalar tarafından değil, çok uluslu firmalar tarafından da başvurulmuş bir yöntemdir. Vergi matrahını aşındırarak vergi yükünü azaltmak isteyen mükellefler, gerek ulusal düzeyde gerek uluslararası düzeyde, kazancın daha düşük vergilendirildiği ülkelere transferini gerçekleştirmektedir. Küreselleşme olgusu ile birlikte bu sorunun çok uluslu firmalar aracılığıyla daha da arttığını görmekteyiz (Pehlivan ve Gökbnar, 2010: 100).

Vergi kayıp ve kaçığının artması, vergi gelirlerinin kaynağı dikkate alındığında, dolaylı vergi yükü payının fazla olması ve bu kapsamda Kurumlar Vergisi gibi kazanç üzerinden alınması gereken vergilerin takibinin yapılmasını gerektirmektedir. Vergi yükünün hukuka uygun bir zeminde veya hukuka aykırı yollarla düşürülmeye çalışılması, mükellef davranış şekilleri arasında yer almaktadır. Bu davranış şekillerinden birisi olarak transfer fiyatlandırması kavramı karşımıza çıkmaktadır (AKBAL, 2021: 12). Emsallere aykırı işlemler, hem haksız rekabet oluşturmaktadır hem de ticari dengenin bozulmasına sebep olmaktadır. Uluslararası düzeyde de ele alınan ve bu kapsamda OECD tarafından irdelenen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, ülkeler arasında önem atfedilen bir konudur.

Uluslararası entegrasyonun gerçekleşmesiyle birlikte üretim faktörleri, sermaye ve iş gücünün hareketliliği artmıştır. Ülkeler arasında ticari işlem hacminin genişlemesi ve dinamizmi, çok uluslu şirketler kavramını literatüre dâhil etmiştir. Çok uluslu şirketler veya başka bir deyişle, ulus aşırı, deniz aşırı, küresel şirketler, birden farklı ülkede kazanç sağlama maksadıyla ticari faaliyette bulunan ve küresel ölçekte üretim, ticaret veya hizmet sunma gücüne sahip, ulus-

lararası boyutta kararlar alan firmalar olarak tanımlanmaktadır (Kaymakçı, 2013: 226). Globalleşme sonucunda ülke ekonomilerinin birbiriyle bağlantılı ve bağımlı duruma gelmesi, ticari kısıtlamaların azaltılması veya ortadan kaldırılmasıyla çok uluslu firmaların sayısında artış yaşandığı gözlemlenmiştir (Koçtürk ve Eker, 2012: 35).

Çok uluslu firmalar, küresel ölçekte dünyanın her bir noktasına erişim olanağı olan ve birbiriyle ticari ilişkiler içinde yer alan farklı birimlerden oluşmaktadır. Söz konusu birimler otonom hareket kabiliyetine sahip olmayıp, çok uluslu şirketlerin bir uzantısı olduğundan, bu birimler arasında meydana gelen mal veya hizmet alım satım fiyatlarının nasıl belirlendiği, hangi kriterlere göre tespit edildiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası düzeyde vergilendirme oldukça teknik bir alan olarak görülse de vergi gelirlerinin ülkeler arasındaki dağılımı, aynı zamanda siyasi bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple vergilendirme hususu sadece vergi aktörlerinin değil, siyasi aktörlerin de ilgi odağıdır (Vega, 2012: 1).

Politik aktörler ülkeler arası vergi oranlarındaki farklılıkların artmasından endişe duyarken, çok uluslu firmalar bu farklılıkları kullanarak vergi arbitrajı sağlamaktadır. Küresel bütünleşme, sermayenin mobilitesi, uluslararası düzeyde gerçekleşen ticaret hacimleri ile çok uluslu firmalar, ülkelerin farklı hukuk ve vergilendirme sistemlerini kullanarak, ilişkili kişiler veya firmalar aracılığıyla maliyetin ev sahibi ülkesinde, kazancın ise daha düşük vergilendirme avantajı sunan ülkede kalmasına yönelik iş ve işlemler gerçekleştirmektedir (Bartelsman ve Beetsma, 2003: 2225).

Transfer fiyatlandırması, vergilendirmeye ilgili bir problem olmasının ötesinde, vergilendirmenin en önemli boyutlarından biridir. Transfer fiyatlandırması problemine çözüm önerisi olarak iki ana opsiyon bulunmaktadır. İlk çözüm önerisi, OECD tarafından alternatif olarak sunulan em-

sallere uygunluk ilkesinin takip edilmesidir. Bu ilkeye göre ilişkili kişiler veya firmalar arasında uygulanan fiyatlar, emsallerine yani muadillerine uygun olmalıdır. Fakat pek çok durumda bu ilkenin uygulanması kolay olmamaktadır, çünkü her durum için karşılaştırılabilir piyasa işlemini bulmak mümkün olmamaktadır. Bazı akademisyenlerin destek verdiği bir diğer alternatif ise üniter vergilendirmedir. Bu sistemin izlenmesi halinde, ilk adım çok uluslu bir işletmenin dünya çapındaki kârını hesaplamak olacaktır. Bunun ardından, vergiye tabi gelirin, her bir ülkeye karşılık gelen satış miktarı veya çalışan sayısı gibi birçok unsur dikkate alınarak, belirli bir formüle göre çok uluslu firmaların faaliyet gösterdiği ülkeler arasında paylaştırılmasıdır. Çok uluslu firmaların tek bir hakiki, reel gelir kaynağının olmaması ve gelirin hakkaniyetli bir şekilde ülkeler arasında dağıtılması için adil dağılım anlayışını gözetten bir formülasyon ile geliri paylaşmak mümkün olacaktır. Ancak, bu uygulamanın akademisyenler nazarında her ne kadar üstünlüğü olsa da uygulanabilirliği düşüktür. Çünkü ülkeler arasındaki farklı vergilendirme sistemleri, hukuki düzenlemeleri ve kavramsal yaklaşımları, vergi matrahının tespit edilmesinde ve tanımlamasında bile uzlaşmaya varmalarını sağlayamayacaktır (Hellerstein, 2005: 108).

Transfer fiyatlandırması ile ilgili yaşanan sorunların hukuki zeminde çözüme kavuşturulması amacıyla ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri tarafından 1963 yılında düzenlemeler yapılmıştır. Akabinde, İngiltere Vergi İdaresi (Inland Revenue in the UK) ve IRS (Internal Revenue Service in the US), kazancın transfer fiyatlandırması yoluyla dağıtılarak, matrah aşınmasının önüne geçmek maksadıyla usuller geliştirmiştir. Nihai olarak küresel ölçekte düzenlemeleri içeren OECD tarafından yayımlanmış rehber ile bu hususta kayda değer önlemler alınmıştır (Güney ve Bozkurt, 2011:151).

2- TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMININ UNSURLARI ve KAVRAMSAL AÇIKLAMALARI

2.1- Transfer Fiyatlandırması, Örtülü Kazanç Dağıtım Kavramları ve Yasal Düzenlemeler

OECD'nin 2022 yılında yayımladığı, Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde (*Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*) transfer fiyatı, bir firmanın ilişki içerisinde bulunduğu kişi veya firmalara, maddi veya gayrimaddi varlıklarının tesliminde veya hizmet ifalarında belirlediği fiyat şeklinde tanımlanmıştır.

Transfer fiyatlandırması hakkında akademik çalışmalarda yer alan tanımlamalar da mevcuttur. Bu tanımlamalara örnek olarak; bir işletmenin kendi iç birimleri, şubeleri veya bağlı ortaklıkları arasındaki mal veya hizmet ticaretinde belirlediği fiyat, transfer fiyatlandırması olarak adlandırılmıştır (Masun, 2019:250). Bir başka tanıma göre ise firmaların ilişki içerisinde bulunduğu, bağlı firmalarla gerçekleştirmiş olduğu mal veya gayrimaddi hakların, hizmetlerin transferi, kiralamaları, borç alınıp verilmesi olarak ifade edilmektedir (Çelebi ve Özcan, 2017: 278).

Bir işletmenin girdiler sonucunda hedeflediği çıktıyı sağlaması adına, üretim aşamasında kullanmış olduğu girdinin, aynı işletmenin farklı bir departmanında üretilmiş olması ve bu girdi için fiyat tespit edilmesi, transfer fiyatlandırmasının bir diğer kapsamını oluşturmaktadır. Bu faaliyet bölümlerinin birbiri ile gerçekleştirmiş olduğu hammadde, mamul, yatırım varlıkları, hizmet gibi unsurların transferinde, sayısal olarak hacimlerinin yanı sıra parasal tutarları da takip edilmektedir. Bölümler içerisinde transfer edilen varlıkların parasal tutarları, firmanın bir bölümünden başka bir bölümüne aktarılan mal veya hizmetler için katlanılan değer de transfer fiyatlandırması olarak tanımlanmaktadır (Kara ve Can, 2017:16).

Firmalar her ne kadar kendi bünyesinde işlem gerçekleştirmiş olsa da, girdiyi kullanarak çıktığı satışa sunan, kâr elde eden bölüm, maliyetini minimize etmek için düşük tutarlarda alım yapmak isteyecektir. Girdiyi diğer bölüme aktaran birim de satış hasılatını maksimize etme gayesinde olacaktır. Bu durumda girdiyi kullanan bölüm için maliyet unsuru gündeme gelirken, mal veya hizmeti, çıktı üreten birime aktaran bölüm içinse gelir unsuru gündeme gelmektedir. Her iki bölümün de amacı faaliyet kârlarını artırmaktır (Kara ve Can, 2017:16).

Bu hususta yaşanan sorunun kökeni 1900'le re dayanmaktadır. İngiliz iktisatçısı Henry Sidgwick tarafından, 1901 yılında "The Principles of Political Economics" isimli eser yayımlanmış ve bu eserde şirketlerin yalnızca dışarıdan ürün satın almadığı, kendi içerisinde üretmiş olduğu ürünleri de kullandığını belirtmiştir. Henry Sidgwick söz konusu çıktılar için piyasa değeri üzerinden mi yoksa maliyet bedeli üzerinden mi işlem yapılması gerektiği sorununa, piyasa fiyatı üzerinden işlem yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Güney ve Bozkurt, 2011:151).

Transfer fiyatlandırması hakkında, gerek Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde (çalışmanın devamında OECD Rehberi olarak anılacaktır) gerek akademik çalışmalarda birçok tanım mevcut iken; 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda sarih bir tanımla bulunmamaktadır. Kanunun 13'üncü maddesinde transfer fiyatlandırması, kazancın örtülü olarak dağıtılması hususunda bir yol, araç olarak yer almaktadır.

Örtülü kazanç dağıtımı ise kurumların elde etmiş olduğu kazanç üzerinden alınması gereken verginin tahsil edilmeden kurum dışına aktarılması olarak ifade edilmektedir. Örneğin, kurum kârının vergilendirildikten sonra ortaklara dağıtılması sonucunda, ortakların elde etmiş olduğu gelir, kâr payı olarak vergilendirilmektedir. Bu durum, mükellefler üzerindeki vergi yükünün ve

negatif psikolojisinin artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kurumlar, elde ettikleri kazancı hukuki zemin üzerinde kurum dışına aktarmayı hedeflemektedir. Bu şekilde kazancın örtülü olarak aktarımına yasal bir görünüm verilerek, ticari hayatın olağan akışına uygun izlenimi yaratılmak istenmektedir (Yiğit Şakar, A. 2008: 191).

Kazancın örtülü olarak dağıtımından söz edebilmek için kurumların ilişkili kişi veya firmalarla, emsallere aykırı olarak tespit ettikleri fiyat veya bedel doğrultusunda, mal veya hizmet alım satımında ya da hizmet ifasında bulunması gerekmektedir. O halde Kanun maddesinin mefhum-u muhalifinden, kurumların ilişki içerisinde olduğu fakat emsallere uygun olarak gerçekleştirmiş olduğu iş ve işlemler, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç kapsamında değerlendirilmeyecektir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 41'inci maddesinin 5'inci bendinde transfer fiyatlandırması hükümleri, ticari kazanç sahibi gerçek kişileri de kapsayacak şekilde düzenlenmiş olup, yalnızca kurumlar vergisi mükellefleri için geçerli bir husus olmanın ötesinde kapsamı genişletilmiştir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/5 maddesi ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü maddesinde düzenlenen transfer fiyatlandırmasının özellik ve kapsamı şu şekildedir;

- Ulusal mevzuat kapsamında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı değerlendirildiğinde, tam ve dar mükellef gerçek kişi veya kurumlar yurtiçinde veya yurtdışında, ilişkili kişilerle emsallere aykırı olarak gerçekleştirmiş olduğu alım, satım, kiralama ve benzeri işlemler dikkate alınmaktadır.
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre, tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü için Hazine zararı şartı aranmaktadır.

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na¹ göre, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişi veya firmalarla emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak belirledikleri bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.
- Alım, satım, imalat ve inşaat, kiralama veya kiraya verme, ödünç para alınması ve verme işlemleri, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her durum ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilmektedir.
- Her iki yasal düzenleme kapsamında, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedebilmek için mutlaka mal veya hizmet alım satımının gerçekleşmiş olması, alım ya da satım gerçekleştirilen kişilerle ilişki içerisinde olması ve bu faaliyetlerin emsallere aykırı olarak gerçekleştirilmiş olması koşulları aranmaktadır (BDR II.Cilt. 2024: 377).

2.2- İlişkili Kişi Kavramı

İlişkili kişi kavramı transfer fiyatlandırması hususunda önem arz eden bir kavram olup, birden farklı alanlarda tanımlaması yapılmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, ulusal mevzuat, OCED Rehberi ve Muhasebe Standartları kapsamında bu kavrama değinilecektir.

İlişkili kişi kavramı 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu² 13/2 kapsamında şu şekilde değerlendirilmiştir;

- *"Kurumların kendi ortakları,*
- *Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,*

- *Kurumların veya ortaklarının, idaresi denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar,*
- *Kurumların ortaklarının eşleri,*
- *Kurum ortaklarının veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dâhil yansoy ve kayın hısımları*
- *Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Cumhurbaşkanınca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişileri ifade etmektedir."*

Kurumun ilişki içinde olduğu gerçek kişi kavramından, kurumun gerçek kişi ortakları dışındaki, kurumların iştirak ettiği şahıs firmalarının diğer gerçek kişi ortakları ile kurum bünyesindeki çalışanlar anlaşılmaktadır. Kurum kavramından ise 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesinde yer alan sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ile iş ortaklıkları anlaşılmaktadır (5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanun Gerekçesi).

Kurumlar vergisi mükelleflerinin gerçek ve tüzel kişi ortakları, Kanunu'nun 13'üncü maddesi kapsamında ilişkili kişi olarak dikkate alınacak olup, kurumun ortaklarının doğrudan veya dolaylı bir biçimde ortak olduğu kurumlar ile bu kurumların kendi içindeki iş ve işlemleri ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir. Ortaklık dışındaki ilişkilerde kazancın örtülü olarak dağıtıldığından bahsedebilmek için sermaye veya kâr payının en az %10 oranını elde tutuyor olmak gerekmektedir.

Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin

¹ 06/01/1961 Tarihli ve 10700 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

² 21/06/2006 Tarihli ve 26205 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde ise “bağımlı işletme/ilişkili işletme, *OECD Model Vergi Anlaşmasının 9’uncu maddesinin 1/a ve 1/b alt-bentlerinde belirtilen koşulları karşılayan işletmeler anlamında kullanılmaktadır. Bu koşullar uyarınca, iki işletmeden birinin diğer işletmenin idaresi, denetimi veya sermayesinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer alması ya da aynı kişilerin her iki işletmenin de idaresi, denetimi veya sermayesinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer alması (diğer bir deyişle, her iki işletmenin de aynı kişi ya da işletmenin kontrolü altında bulunması) halinde, bu iki işletme, “ilişkili işletme konumunda bulunmaktadır” şeklinde ifade edilmiştir* (OECD Rehberi, 2022:13).

Bir işletmenin mali durumu, ilişkili taraflarla ticari bağlarının olup olmamasına göre değişkenlik gösterebilir. İlişkili kişiler, bağımsız işletmelerin üstlenmeyeceği riskleri göze alarak işlem yapabilir. Aralarındaki işlemleri maliyetine gerçekleştiren ilişkili kişiler, aynı koşulları ve fiyatlandırmayı bağımsız ve tarafsız şirketlere uygulayabilirler. Bunun yanı sıra, ilişkili kişilerle yapılan ticaret hacmi, ilişkisiz taraflarla yapılan ticaret hacmi ile aynı seviyede gerçekleşmeyebilir. Bir işletmenin finansal durumu, doğrudan ilişkili taraf işlemleri gerçekleşmemiş olsa bile, ilişkili kişilerle olan bağlarından etkilenebilir. Yalnızca bu ilişkinin varlığı bile, işletmenin diğer işletmelerle olan ticari bağlarını etkileyebilir. Örneğin, aynı sektörde faaliyet gösteren iki ilişkili firmanın sektördeki piyasa payı kayda değer ölçüde büyükse, bu durum diğer şirketlerin ticari faaliyetlerini etkileyebilir. Kısaca, bir taraf diğer tarafın baskın etkisiyle iş yapmaktan çekinebilir veya rekabetten kaçınabilir. Ayrıca, ana ortaklık tarafından, bir ilişkili ortaklığa Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmaması yönünde talimat verilebilir (İlişkili Taraf Açıklamalarına İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 24) Hakkında 17 Sıra No.lu Tebliğ).

Görüldüğü üzere, firmaların içinde bulunduğu ilişki düzeyleri, ekonomik unsurları ve ticaret hacmini doğrudan etkilemektedir. Haksız rekabetin önlenmesi ve görünmez ticaret engellerinin oluşumunu önlemek adına, objektif ve şeffaf bir ortamda iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

2.3- Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizi

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun³ 267'inci maddesinde, değerlendirme usulleri arasında yer alan emsal bedel, gerçek bedeli olmayan, bilinmeyen veya doğru olarak tespit edilmesi mümkün olmayan iktisadi kıymetin, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline göre haiz olacağı değer olarak ifade edilmiştir. Bir diğer anlatımla, emsal bedel, piyasada benzer özelliklere sahip malların alım satım bedelleriyle kıyaslama yapılarak belirlenen değeridir.

OECD Rehberinde emsallere uygunluk ilkesi (*Arm's lenght principle*) “İlişkili iki işletme arasındaki ticari ve mali ilişkilerde oluşan veya oluşturulan koşullar, bağımsız bir şekilde birbirleriyle iş yapan bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılaştığında, bu işletmelerden birisinde oluşması gereken, fakat bu koşullardaki farklılaşma nedeniyle oluşmayan kazanç, söz konusu işletmenin kazancına eklenebilir ve buna göre vergilendirilebilir.” şeklinde yer almıştır (OECD Rehberi, 2022: 19).

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda tanımlanan emsallere uygunluk ilkesi OECD Rehberi esas alınarak düzenlenmiş olup, emsallere uygunluk ilkesi, “ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade etmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır.

³ 10/1/1961 Tarihli ve 10703 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

lanmıştır (1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliği).

Emsallere uygun fiyat veya bedel, taraflar arasında ilişkili kişi ifadesine uygun herhangi bir bağın olmadığı, tarafların tamamen işlemin yapıldığı zaman dilimindeki piyasa şartları ve dinamikleri doğrultusunda oluşturduğu, piyasa ya da pazar değeri olarak ifade edilmektedir. Bu şekilde tespit edilen piyasa ya da pazar fiyatı, herhangi bir dış müdahale olmaksızın, serbest piyasa koşullarında oluşan en adil ve ideal değeri ifade etmektedir. Söz konusu ilke doğrultusunda, ticari ilişkileri olan taraflar ile herhangi bir ilişkisi bulunmaya tarafların gerçekleştirmiş olduğu iş ve işlemler bakımından eşitlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu husus, Anayasa'nın 73'üncü maddesi ile örtüşmekte olup dengeli ve adaletli bir işleyiş ile vergi politikalarının hedefleriyle uyum içerisindedir (NAS, 2018:36).

İlişkili kişiler arasında gerçekleşen mal veya hizmet alım satımlarında belirlenen işleme konu fiyatın, pazar fiyatını yansıtmaması durumunda, bu fiyat veya bedelin emsallere uygunluk ilkesiyle bağdaşmayacak şekilde tespit edildiği kabul edilecektir. Emsallere uygun fiyat veya bedeli tespit etmek için öncelikle iç emsal kullanılmalıdır. İç emsalin kullanılmadığı, bu şekilde belirlenen fiyat veya bedelin mevcut olmadığı ya da güvenilir kabul edilmediği durumlarda, dış emsal karşılaştırma ölçütü olarak esas alınacaktır (AKBAL, 2021: 18).

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanabilmesi için ilişkili kişilerle ilişkisiz kişilerin işlemlerinin karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekir. Bu sebeple karşılaştırılabilirliğin kapsamını ve unsurlarını ayrıca ele almak gerekmektedir.

2.3.1- Karşılaştırılabilirlik Analizi (Comparability Analysis)

Karşılaştırılabilirliğin tanımlanması ve açıklanması için doğası gereği öncelikle kontrollü

işlem ile kontrol dışı işlem kavramlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Kontrollü işlem (*controlled transactions*), ilişki içerisinde yer alan işletmelerin gerçekleştirmiş olduğu işlemleri ifade etmektedir. Karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem (*comparable uncontrolled transaction*) ise, kontrol edilen bir işleme örnek teşkil edebilecek şekilde, iki bağımsız taraf arasında gerçekleşen işlemdir. Bu işlem, kontrollü işlemi gerçekleştiren bir firma ile tamamen bağımsız bir firma (iç emsal) veya işlemle ilgisi bulunmayan iki bağımsız firma veya taraf (dış emsal) arasında gerçekleşebilir (OECD Rehberi, 2022:20).

Karşılaştırılabilirlik analizi, ilişkili kişiler arasındaki, mal veya hizmet alım satım şartlarının, bağımsız kişiler arasındaki benzer işlemlerle kıyaslanmasına dayanmaktadır. Bu karşılaştırmanın doğru sonuçlar vermesi için kıyaslanan durumlar arasında farklılık bulunmamalıdır. Farklılıklar mevcut ise bu farklılığın kıyaslamayı etkilememesi için etkilerinin ortadan kaldırılması adına düzeltmeler yapılmalıdır. Bu bağlamda, karşılaştırılan mal veya hizmetin niteliği, ilişkili ve ilişkisiz tarafların üstlendiği işlev, görev ve riskler, işlemlerin gerçekleştirildiği pazarın yapısı ve hacmi ve ekonomik koşullar ile kurumların uyguladığı stratejiler dikkate alınarak kıyas yapılmalıdır. Bu kıyaslamanın güvenilir sonuçlar vermesi için aşağıda yer alan unsurların değerlendirilmesi gerekmektedir (OECD Rehberi, 2022: 37).

a) Mal veya Hizmetin Nitelikleri: Bir mal veya hizmetin niteliğindeki farklılıklar, genellikle değerinde de farklılığa neden olmaktadır. Bu sebeple, kontrol edilen işlem ile kontrol dışı işlemler karşılaştırılırken bu tür farklılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Malların fiziki yapısı, kalite ve güvenilirliği, piyasada gördüğü talep ve sunulan arz miktarı, sahip olduğu marka değeri, garanti süresi ve kapsamı gibi nitelikler önem arz etmektedir. Aynı şekilde sunulan hizmetin kalitesi, yapısı, büyüklüğü ile gayrimaddi hakların satışı, lisansı gibi özellikler de dikkate alınmaktadır.

Örneğin, marka değeri yüksek olan bir işletmenin biçtiği değer ile aynı piyasa şartlarında, benzer niteliklere sahip ürün için belirlenen değerler, marka unsuru dikkate alınmadan kıyaslanırsa, doğru ve güvenilir sonuçlar vermeyecektir. Bu sebeple bulunan fiyat veya bedel emsallere uygunluk ilkesi ile örtüşmeyecektir (OECD Rehberi, 2022: 59).

b) İşlev Analizi: İlişkisiz kişiler arasında gerçekleşen işlemlerde, tarafların kullandığı varlıklar ve üstlendiği riskler, emsallere uygun fiyat veya bedelin belirlenmesinde doğrudan etkilidir. Bu nedenle, işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespitinde her iki tarafın yerine getirdiği işlevler dikkate alınmalıdır. Kontrol edilen işlemler ile kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin analizinde, üretim, tasarım, montaj, dağıtım, pazarlama, reklam, araştırma geliştirme faaliyetleri gibi fonksiyonlar kullanılmaktadır. Ayrıca, tarafların kullanmış olduğu varlıkların nitelikleri de önem arz etmektedir. Örneğin, bir varlığın türü, yaşı, pazardaki yeri, piyasa değeri, mülkiyet ya da patent gibi hakların sağladığı koruma ve güvenceler değerlendirme kapsamında dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, ticari işlemlerin gerçekleşmesi anında her iki tarafın da üstlendiği görev ve riskler detaylı bir şekilde belirlenmelidir. Tarafların üstlendiği işlevler kadar risklerin de tespit edilmesi önemlidir. Üstlenilen işlevler ve riskler arasında kayda değer farklılıklar mevcutsa düzeltim yapılması gerekmektedir. Eğer farklılıklar ciddi boyutta ve düzeltim elverişli değilse karşılaştırılabilirlik söz konusu değildir (OECD Rehberi, 2022: 40).

c) Ekonomik Koşullar: İşleme konu olan mal veya hizmetin benzer olmasına rağmen, pazardaki ekonomik şartlar farklı olabilir. Böyle bir durumda kıyaslama yapılırken, pazar şartlarının aynı olması ya da farklılık mevcutsa düzeltimlerle giderilerek emsallere uygun fiyatın tespit edilmesi gerekmektedir. Bölgesel konum, coğrafi şartlar, pazarın büyüklüğü, piyasada oluşan

rekabet şartları, mal veya hizmeti talep edenlerle arz edenlerin konumu, devletin pazara müdahalesi, arazinin yapısı, işçilik ve ürün maliyetleri, ulaşım masrafları, işlemin gerçekleştirildiği dönem ve benzeri pek çok unsur, karşılaştırma konusu olarak sıralanabilir. Örneğin, Türkiye’de tam mükellef olan (M) Kurumu tarafından, (Y) ülkesindeki ilişkili kuruma rekabet koşulları nedeniyle 1000 TL’ye satılan bir ürün, Türkiye’deki ilişkisiz kuruma 1500 TL’ye satılıyor ise, pazarın içinde bulunduğu koşulların fiyatı etkilediğini söylemek mümkün olacaktır. Bu sebeple, emsal fiyat tespit edilirken pazarın fiyat üzerindeki önemli etkisinin düzeltimi gerekmektedir. Aksi durumda, gerçekleştirilen işlemler karşılaştırılabilir nitelikte olmayacaktır (OECD Rehberi, 2022: 60).

d) İş Stratejileri: Karşılaştırma esnasında kullanılan en önemli unsurlardan biri iş stratejileridir. Pazardan alınan payın artırılması ya da korunması, piyasaya yeni ürün sürülmesi veya geliştirmelerinin yapılması, portföy çeşitlendirmesi, risk taşıyan unsurlardan kaçınılması gibi stratejiler bu çerçevede değerlendirilebilir. Kontrol edilen işlemler ile kontrol dışı işlemler karşılaştırılırken, yukarıda bahsedilen unsurlar gibi iş stratejileri de bu kıyaslamada dikkate alınmalıdır. Pazardan yeni bir pay almaya ya da yeni bir pazara girmeye çalışan firma ile mevcut pazar payını korumaya çalışan firmaların uygulayacağı stratejiler birbirinden farklı olacaktır (OECD Rehberi, 2022: 61).

Karşılaştırılabilirlik analizi kapsamında bahsi geçen unsurların tamamı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, emsallere uygun fiyat veya bedelin tespit edilmesinde karşılaştırılabilirlik analizi tek başına yeterli olmayıp, OECD’nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberinde yer alan yöntemlere başvurulmalıdır.

3- OECD REHBERİ ÇERÇEVESİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ

3.1- Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Tercihi

Emsallere uygunluğun tespiti aşamasında yöntem tercih edilirken, mevcut koşullara en uygun transfer fiyatlandırması metodunun seçilmesi gerekmektedir. Her yöntemin kendi içinde zayıf ve güçlü yanları bulunmaktadır. Bu sebeple, bir yöntemin her duruma uyarlanması mümkün değildir. En uygun metodun seçilmesi esnasında, diğer metodların neden uygun olmadığına dair kanıtlar sunulmasına, bu konuda ayrıca bir çalışma yapılmasına gerek bulunmamaktadır (OECD Rehberi, 2022: 77).

OECD tarafından yayımlanan rehberde göre; ilişkili taraflar arasındaki ekonomik bağın tespit edilmesinde, emsallere uygunluk ilkesine aykırılık teşkil edip etmediği hususunda sırasıyla “geleneksel işlem yöntemleri” ile “işlemsel kâr yöntemleri” kullanılmaktadır. Kendi içerisinde alt kırımlara ayrılan bu yöntemleri ifade etmek gerekirse; geleneksel işlem yöntemleri; karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinden oluşmaktadır. İşlemsel kâr yöntemleri ise işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ve kâr bölüşüm yöntemlerini kapsamaktadır.

Emsallere uygunluğun en doğru ve güvenilir şekilde tespit edilmesi için bahsi geçen tüm yöntemlerin uygulanması şartı aranmaz. Aksine birden fazla yöntemin uygulanmaya çalışılması, mükelleflere yük oluşturabileceği gibi bu durum uygunsuz bağlılık olarak da adlandırılabilir. İlk etapta belirli bir metodun tercih edilmesinin güç olduğu, tek başına sonuç vermeye yeterli olmadığı, bu sebeple birden farklı yöntem üzerinde durulduğu durumlarda, bütün yöntemlerin uygulanması yoluna başvurulmamalı, emsal fiyatın tespitinde en güvenilir sonuçları verecek tek bir yöntemin seçilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, işlemin içeriği ve koşulları, analiz edilen tüm veri bileşenlerinin

ve faydalanılacak çeşitli yöntemlerin güvenilirliği de göz önüne alınarak, emsallere uygunluk ilkesiyle örtüşen istikrarlı sonuçlara ulaşmak için çalışılmalıdır (OECD Rehberi, 2022: 79).

Yöntemlerin tercih edilmesinde hiyerarşik bir üstünlük sıralaması bulunmamaktadır. Fakat bir duruma hem karşılaştırılabilir fiyat yöntemi hem de diğer yöntemler tutarlı ve güvenilir sonuçlar sağlayacak ölçüde uyumlu ise, karşılaştırılabilir fiyat yöntemi tercih edilir. Aynı şekilde, incelenen bir duruma, hem geleneksel işlem yöntemleri hem de işlemsel kâr yöntemleri aynı güven seviyesinde uygunsa, geleneksel işlem yöntemlerinin tercih üstünlüğü vardır (OECD Rehberi, 2022: 77).

3.2- Geleneksel İşlem Yöntemleri

Geleneksel işlem yöntemleri; karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinden oluşmaktadır. Geleneksel işlem yöntemleri, ilişkili taraflar arasında meydana gelen finansal ve ticari işlemlerin, emsallere uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitinde kullanılan, en temel araçlar olarak kabul görmektedir.

3.2.1- Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, kontrol edilen işlemlere konu mal veya hizmet alım satımlarına uygulanan fiyatın, kontrol dışı işlemlere konu mal veya hizmet alım satımlarına uygulanan piyasa fiyatı ile aynı veya benzer olmasını ifade etmektedir. Bu durumda uygulanan fiyatlar arasında farklılık mevcut ise, kontrol dışı işlemde uygulanan fiyatın, kontrol edilen işlemde uygulanması gerekmektedir. Dolayısıyla, ilişkisiz kişiler arasında uygulanan fiyatın, ilişkili kişiler arasında emsallere aykırı olarak belirlenen fiyatın yerine kullanılması gerekmektedir (OECD Rehberi, 2022: 80).

Bu yöntemin tercih edilebilmesi için kontrollü işlem ile kontrol dışı işlemin kıyaslanabilir nitelikte olması gerekmektedir. Örneğin, kontrol edilen işlemde uygulanan fiyatın içine nakliye,

sigorta, navlun gibi unsurların da dâhil olduğu, kontrol dışı işlemde ise bu unsurların olmadığı durumlarda, kıyaslama yapabilmek için düzeltme yapılmalıdır. Nakliye, sigorta, navlun unsurlarının dâhil olduğu koşullar ile olmadığı koşullar arasında, fiyat açısından kesin ve belirlenebilir etkiler oluşmaktadır. Dolayısıyla bu farklılığın fiyat üzerindeki etkisi giderilerek, kontrol dışı işlemdeki satış fiyatı tespit edilmelidir. Kıyaslanan işlemler arasındaki bu denli küçük ölçekli, belirlenebilir ve giderilmesi mümkün olan farklılıkların düzeltilmesiyle bu yöntemin uygulanması mümkündür (OECD Rehberi, 2022: 81).

Emsallere uygun fiyatın tespitinde öncelikle iç emsal kullanılmalıdır. İç emsalin bulunmaması durumunda, karşılaştırılabilirlik analizi yapılarak gerekli düzeltmeler sonucu, dış emsale başvurulmalıdır. Özellikle, ülkeler arasında büyük hacimli işletmeler tarafından gerçekleşen işlemlerde kıyas yapabilmek için iç emsale başvurmak mümkün olmamaktadır. Bu durumda emsallere en uygun fiyatın tespit edilmesinde dış emsal önemli bir rol üstlenmektedir (Böbek, 2016:64). Örneklerle açıklamak gerekirse;

Örnek 1: Türkiye’de yerleşik, tam mükellef (X) firması tarafından, Türkiye’de faaliyet gösteren ilişkili şirketi (Y)’ye ve herhangi bir mali veya ticari ilişki içinde olmadığı (Z)’ye saat satmaktadır. Aynı malın ilişkili ve ilişkisiz kişi veya firmalara satılmış olması nedeniyle karşılaştırılabilir fiyat yöntemi kullanılarak, emsallere uygun fiyatın tespiti iç emsaller uygulanarak mümkün olacaktır. Emsal değere ulaşmak için iç emsal uygulaması yeterli olduğundan ayrıca dış emsallerin arayışına gerek bulunmamaktadır.

Örnek 2: Türkiye’de yerleşik, tam mükellef (M) firması tarafından, Türkiye’de ilişkisiz (E) kurumuna saat satışı mevcuttur. Ayrıca, Amerika’da bulunan ilişkili kurumu (D)’ye de saat satmaktadır. Dolayısıyla, aynı ürün hem Türkiye’deki ilişkisiz kuruma hem de Amerika’da bulunan ilişkili kurumu (D)’ye satılmaktadır. Bu durumda,

aşağıda yer alan alternatifler çerçevesinde, gerekli düzeltmeler yapılarak emsallere uygun fiyat tespit edilmelidir.

- (M) kurumu tarafından Amerika’daki ilişkisiz kişilerle gerçekleştirmiş olduğu işlemlere konu fiyat, emsallere uygun fiyat olarak dikkate alınabilecektir.
- (M) kurumunun Amerika dışında fakat benzer nitelikteki başka bir ülkedeki ilişkisiz firmalarla gerçekleştirmiş olduğu işlemlere konu fiyat, emsallere uygun fiyat olarak kullanılabilir.
- (M) kurumunun ürettiği benzer özelliklere sahip ürünü üreten ve Amerika’daki ilişkisiz firmalara satışını gerçekleştiren başka bir firmanın uygulamış olduğu fiyat, emsallere uygun fiyat olarak değerlendirilecektir.

Söz konusu üç alternatifin de uygulanamaması halinde, karşılaştırılabilirlik analiziyle meydana gelen farklılıkların giderilmesi koşuluyla, iç emsal yani Türkiye’de yerleşik (M) kurumu tarafından yine Türkiye’de bulunan ilişkisiz (E) kurumuna uyguladığı satış fiyatı emsallere uygun fiyat olarak değerlendirilecektir.

Örnek 3: Türkiye’de yerleşik, (H) kurumu, İngiltere’de faaliyet gösteren ilişkili kurumu (T)’ye saat satmaktadır. Aynı mala ilişkin gerek Türkiye’de gerek İngiltere’de ilişkisiz firmalara dair satış yapmadığı gibi, Türkiye’de bulunan başka bir firmanın da aynı malı yurt dışına satışı olmadığı tespit edilmiştir. Fakat İngiltere’deki ilişkili (T) firmasının benzer özelliklere sahip saati İtalya’daki ilişkisiz kişilerden de aldığı belirlenmiştir.

Karşılaştırılabilirlik analizinin uygulanması sonucunda, kayda değer farklılıkların olmaması ve düzeltmelerle giderilmesinin elverişli olması durumunda, İtalya’da faaliyet gösteren firmanın uyguladığı fiyat, emsallere uygun fiyat olarak değerlendirilebileceği gibi İngiltere’deki ilişkisiz firmaların aynı özelliklere sahip mala uyguladıkları fiyat da yapılması gerekli olan düzeltmelerin gerçekleştirilmesi koşuluyla kullanılabilir.

Tablo 1: Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
Üstün tercih edilebilir niteliğe sahip olması.	Karşılaştırılabilir örnek bulmada güçlük yaşanması.
En etkili ve en güvenilir yöntem olması.	Ürün merkezli çalışma şekline sahip olması.
İşlev ve risk farklılıklarına karşı dayanıklı olması ve fazla etkilenmemesi.	Farklı etkenlere bağlı olarak fiyatta yaşanan dalgalanmaların ve fiyat oynaklığının mevcut olması.
Satışa konu ürünlerin aynı olması durumunda basit ve kolay uygulanabilir olması.	Ürün uyumluluğunun sağlanması için farklılıkların giderilmesi zorunluluğunun bulunması.
	Giderilmesi gereken eksiklik ve farklılıkların tespitinin güç olması.
	Farklılıklar giderilmeden, gerekli düzenlemeler yapılmadan uygulanamaması.

Kaynak: Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları, www.vergiport.com/yayinlar/rehber/transfer-fiyatlandirmasi-yontemleri-ve-uygulamasi-rehberi.pdf.

3.2.2. Maliyet Artı Yöntemi

Maliyet artı yönteminin ilk aşamasını, ilişkili kişiye mal veya hizmet transferini gerçekleştirirken, kontrollü işlemlerde varlığı sağlayan veya hizmeti sunan tarafın katlandığı maliyetler oluşturmaktadır. Bir sonraki aşama ise pazar şartları ile dış etkenler çerçevesinde, makul bir kâr elde edebilmek maksadıyla bulunan maliyete, kâr marjının eklenmesi olacaktır. Söz konusu maliyetlere kâr marjının eklenmesiyle ortaya çıkan fiyat, emsallere uygun fiyat olarak dikkate alınacaktır. Bu yöntem, ilişki içerisinde olan tarafların ortak hâkimiyeti çerçevesinde tesis, fabrika kullanımlarında veya uzun vadeleri kapsayan alım-satım sözleşmelerinin imzalandığı durumlarda gündeme gelmektedir. Ayrıca bu yöntem, hammadde veya yarı mamul malların temini ile nihai mal üretilmesinde, fason imalatlarda veya kontrol edilen işlemin konusunun hizmet ifası olduğu durumlarda en yüksek faydayı sağlamaktadır. Kısaca maliyet artı yöntemi ile emsallere uygun fiyatın tespiti, işleme konu mal veya hizmetin maliyetlerinin uygun bir brüt kâr marjı kadar artırılması sonucunda belirlenmektedir (OECD Rehberi, 2022: 87). Brüt kâr oranı ise (Satışlar-Maliyetler)/Maliyetler şeklinde hesaplanmaktadır (Taşyürek, 2021:47).

Maliyete ilave edilmesi gereken kâr marjı, işlemi gerçekleştiren yükümlünün ilişkisiz kişilerle gerçekleştirdiği mal veya hizmetlerde uyguladığı brüt kâr marjı kullanılacaktır (iç emsal). Fakat mükellefin, sadece ilişkili kişilerle işlemi mevcutsa ya da kıyaslama yapabilmek için gerekli olan işlem miktarı yeterli değilse, aynı şartlarda karşılaştırılabilir olmak kaydıyla dış emsal de kullanılabilir.

Kontrol dışı bir işlem ile kontrol edilen bir işlemin karşılaştırılabilirliği için söz konusu işlemlerin veya yükümlülerin arasındaki farklılıkların hiçbir serbest piyasadaki kâr marjını önemli ölçüde etkilememelidir. Söz konusu farklılıkların sebep olacağı kritik etkileri ortadan kaldırmak adına, makul düzeyde düzeltmeler yapılmalıdır. Maliyet artı yönteminin gereği gibi uygulanması, özellikle maliyetlerin doğru ve güvenilir sonuçlar verecek şekilde tespit edilmesi bakımından önem arz etmekte olup, bir takım güçlükleri ihtiva etmektedir. İşletmelerin ticari hayata tutunabilmeleri, serbest piyasa altında rekabet koşullarına uyum sağlayabilmeleri için fiyatları aşağı çekmek zorunda kaldığı durumlar da mevcuttur. Bu durumlarda üstlendikleri maliyetler ile pazar fiyatı arasında uyumsuzluk oluşmaktadır (OECD Rehberi, 2022: 88).

Ayrıca, bu yöntemin tercih edilebilmesi için karşılaştırılabilir bir kâr marjının, karşılaştırılabilir bir maliyet bazında uygulanabilir olması gerekmektedir. Örneğin, referans olarak alınan bir mükellef varlıklarını finansal kiralama yoluyla edinirken, kontrollü işleme taraf olan mükellef, kendi bünyesinde yer alan varlıkları kullanıyorsa; söz konusu farklılıkların giderilmeden her iki mükellefin maliyetlerin karşılaştırılması mümkün değildir. İlişkili kişilerle ilişkisiz kişiler arasındaki marjin boyutu ne kadar büyükse farklılıkların da o denli ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla, tarafların yerine getirmiş olduğu işlevler, üstlendiği maliyetler ve riskler ile giderlerin türleri ve boyutu da değerlendirmeye alınmalıdır. İşletmenin faaliyeti doğrultusunda katlandığı giderler ile finansman gideri gibi faaliyet konusundan bağımsız giderlerin mevcut olduğu durumlarda da gerekli düzeltmeler yapılarak karşılaştırma yapılmalıdır. Bu durumda aynı maliyetler kriter olarak alınarak tutarlılığın korunması için gerekli düzeltmeler yapılmalıdır (OECD Rehberi, 2022: 88).

Kontrollü işlemler ile kontrol dışı işlemlerde birbirinden farklı muhasebe uygulamalarının mevcut olduğu durumlar da mevcut olabilir. Bu nedenle muhasebe uyumu, karşılaştırılabilirlikte kullanılan bir diğer unsurdur. Giderlerin türü, muhasebe uygulamaları gibi işlemin gerçekleştirilmiş olduğu dönem de önem arz etmektedir. Hammaddeye erişim, iş gücü temini, nakliye, ulaşım gibi unsurların dönemsel olarak değişkenlik gösterdiği durumlarda ise, baz alınan döneme ait maliyetlerin ortalamasının alınması makul olabilir (OECD Rehberi, 2022: 89).

Görüldüğü üzere, karşılaştırılabilirliğin doğru ve güvenilir bir şekilde sağlanması için dikkate alınması gereken birbirinden farklı unsur ve alternatif mevcuttur. Bu kapsamda, tüm koşullar için uygulanabilecek çözüm önerileri ve işlem adımları birbirinden farklı olup, genel sabit bir kuralın belirlenmesi mümkün değildir. Maliyet artı yöntemini örneklerle açıklamak gerekirse;

Örnek 1: Türkiye’de yerleşik, tam mükellef (X) Kurumu, Belçika’da ilişki içinde bulunduğu (Y) Kurumuna güneş gözlüğü satmaktadır. (X) Kurumunun Belçika’da bulunan ilişkisiz firmalara güneş gözlüğü satışı olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple iç emsal bulunmamaktadır.

Türkiye’de bulunan ve herhangi bir ilişki içinde olmayan (D), (N) ve (Z) kurumları ise benzer özelliklere sahip güneş gözlüklerini hem yurt içindeki hem de yurt dışındaki bağımsız şirketlerle ortalama % 10 kâr marjıyla satmaktadır.

Güneş gözlüğü piyasası Türkiye ve Belçika’da aynı olup, dış emsal olarak kabul edilecek bu işlemlere ilişkin kâr marjı kullanılacaktır. (X) Kurumunun güneş gözlüğü başına maliyet bedeli 1000,00 TL olarak hesaplanmıştır. Bu durumda, maliyet bedeline % 10 kâr marjı eklenmesi suretiyle hesaplanan $(1000,00 \times 1.10 =)$ 1.100,00 TL (X) Kurumunun ilişkili (Y) Kurumuna uygulayacağı transfer fiyatı olacaktır.

Örnek 2: Türkiye’de yerleşik tam mükellef olan (M) Kurumu, seramik bardak üretiminde bulunmaktadır. (M) Kurumu seramik bardakları İspanya’da bulunan iştiraki (K)’ye satmaktadır. Her bir seramik bardağın maliyeti 50,00 TL olup, seramik bardak üretimine ilişkin olarak yapılan genel yönetim giderleri üretim maliyetleri içinde izlenmektedir. (M) Kurumu söz konusu üretimine ilişkin satışlardan % 5 brüt kâr elde etmiştir. (M) Kurumunun aynı ürünü ilişkisiz kişilere satışı bulunmamaktadır.

Türkiye’deki yerleşik tam mükellef (C) ve (D)’nin aralarında ilişki bulunmadığı ve seramik bardak üretiminde bulunarak İtalya’daki ilişkisiz alıcılara sattıkları tespit edilmiştir. Ancak, (C) ve (D) Kurumları genel yönetim giderlerini faaliyet giderleri arasında izlemekte ve söz konusu üretime ilişkin satışlardan % 10 brüt kâr elde etmektedir. (M) Kurumunda maliyetleri içerisinde genel yönetim giderleri de yer almakta iken, (C) ve (D) Kurumlarının maliyetleri içinde genel yönetim giderleri bulunmamaktadır.

Kontrol edilen işlemler ve kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılmasında, maliyet unsurlarının farklı olması nedeniyle muhasebe uygulamalarından kaynaklanan farklılıkların düzeltilmesi gerekmektedir. Böylece, (M) Kurumu % 5 brüt kâr oranı yerine dış emsali kullanmak suretiyle %

10 brüt kâr oranını esas alacaktır. Bu durumda, (M) Kurumunun genel yönetim giderlerinin 5 TL olduğu varsayımı altında, 45 TL (50 TL – 5 TL =) üzerine % 10 brüt kâr oranı ilave edilmek suretiyle iştirak (K)'ye satılan her bir seramik bardak için transfer fiyatı 49,5 TL olarak belirlenecektir.

Tablo 2: Maliyet Artı Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
Ürün farklılıklarına karşı daha az duyarlıdır.	Önemli ölçüde veri skalasına ihtiyaç duyulur.
Ürün farklılıklarını gidermek için daha az düzeltmeye ihtiyaç duyar.	Emsal alınacak firmaların maliyet temellerini saptamak güçtür.
İşlev ve risk çeşitliliği olmasına rağmen uygulanabilir.	Kullanılan muhasebe yöntemlerinin öngörülmesi kolay değildir.
İşlev ve risklerin göreceli ağırlığı temel alınarak brüt kâr tespit edilebilir.	Katlanılan maliyetlerden bazılarının nasıl paylaştırılacağı belirsizdir.
Uygulaması açık ve net olup, basit bir şekilde hesaplanıp yorumlanabilir.	Karşılaştırmada veri olarak incelenen firmaların analiz edilmesi esnasında, söz konusu firmaların daima kâr elde etmesi gerekiyormuş gibi bir çerçeveden bakılmaktadır.

Kaynak: Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları, www.vergiport.com/yayinlar/rehber/transfer-fiyatlandirmasi-yontemleri-ve-uygulamasi-rehberi.pdf.

3.2.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi

Yeniden satış fiyatı yönteminde, ilişkili bir işletmeden temin edilen bir malın bağımsız bir işletmeye satıldığında uygulanan fiyat temel alınır. Daha sonra bu fiyattan (yeniden satış fiyatı), makul bir brüt marjı kesintisi uygulanmaktadır. Makul bir brüt satış kârının belirlenmesi aşamasında, ürünü yeniden kâr satışa konu eden satıcının katlandığı diğer maliyetler, işlevler, riskler ve diğer faaliyet giderleri dikkate alınacaktır. Yani, makul brüt satış kârı, pazar koşulları veya yüklenilen risklerin dikkate alınarak belirlendiği, bağımsız nitelikte bir oran ile tespit edilen kârı ifade etmektedir. Söz konusu bu kâr çıkarıldıktan sonra emsallere uygun fiyata erişilecektir. Bir diğer anlatımla, emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin, birbiriyle ilişkisi bulunmayan bağımsız gerçek veya tüzel kişilere yeniden

satılması durumunda, uygulanacak fiyattan makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade etmektedir (OECD Rehberi, 2022: 83).

Yeniden satış fiyatı yöntemi, çeşitli ürünlerin olduğu işlemler için de kullanılabilecek olup bilhassa ürün yönetimi, pazarlama ve dağıtım faaliyetleri gibi ilişkili tarafların satın aldığı mal veya hizmeti, herhangi bir ilişki içinde bulunmayan bağımsız taraflara sattığı işlemlerde geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koymaktadır. Yeniden satış fiyat marjı, yeniden satış yapanın ürünü ilişkili kişiden satın alıp kısa süre içinde satması durumunda, daha tutarlı ve doğru bir şekilde tespit edilecektir. İlk edinim ile yeniden satış arasındaki süre ne kadar uzun olursa, piyasa şartları, döviz kurlarındaki dalgalanmalar, maliyetlerde meydana gelen değişiklikler gibi karşılaştırmada dikkate alınacak unsurlar artacak ve bu durumda da

güvenilir sonuçlara erişmek ilk duruma kıyasla güçleşecektir (OECD Rehberi, 2022: 85).

Bu yöntemin doğru ve tutarlı sonuçlar vermesi için kontrol edilen işlem ile kontrol dışı işlemin karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Muhasebe uygulamalarının farklılaştığı durumlarda kullanılan verilerde düzeltme yapılması gerekmektedir. Örneğin, yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi veya geliştirilmesi aşamasında katlanılan AR-GE harcamaları, faaliyet giderlerinde veya satışların maliyetleri içinde izlenebilir. Söz konusu harcama kalemi, kontrol edilen işlemde faaliyet giderleri arasında, kontrol dışı işlemde ise maliyet kalemleri arasında izleniyorsa gerekli düzeltmeler yapılmadan bu iki işlemin karşılaştırılması mümkün olmayacaktır (OECD Rehberi, 2022: 86).

Yeniden satış yönteminin uygulanabilir olduğu olaylar analiz edildiğinde, yeniden satışa konu olan ürün yapısının kayda değer değişikliğe uğramadığını, ürünün değerini artırıcı işlemlere tabi tutulmadığını, fiziki yapısının değiştirilmediğini; ambalajlama, etiketleme ya da küçük ölçekli müdahaleler yapıldığını görmekteyiz. Aksi takdirde, tekrar satışa sunulmadan ürün özelinde önemli değişiklikler yapılmışsa, ürüne fazlaca katkı sağlanmışsa, belirgin bir değer artışı olmuşsa veya ürünün başka bir ürünle birleşmesiyle özgün niteliği yitirilmişse, emsallere uygun fiyatın belirlenmesi güç olacağından bu yöntemin kullanılması mümkün olmayacaktır.

Örnek 1: İngiltere bulunan (M) şirketi, Türkiye'deki ilişkili şirketi (D)'ye bebek arabası satmaktadır. Yapılan işlemlere ilişkin detaylı açıklamalar şu şekildedir:

- (D) şirketi, (M) şirketinin Türkiye'deki tek dağıtıcısı konumundadır.
- Söz konusu bebek arabasının Türkiye'deki satış fiyatı 100.000 TL'dir.
- Türkiye'de benzer nitelikteki bebek arabasını ithal eden dağıtım şirketlerinin ortalama kâr marjı satış fiyatı üzerinden % 10'dur. Bu kâr marjına dağıtıcı tarafından üstlenilen reklam ve garanti hizmeti maliyetleri dahil değildir.
- Türkiye'deki dağıtıcı (D)'nin reklam ve garanti hizmetleri karşılığında katlanılan maliyet bedelinin 10.000 TL olduğu tespit edilmiştir.

(M) şirketinin (D) şirketine uygulayacağı transfer fiyatı, (D) şirketinin yeniden satış fiyatından kâr marjı ile reklam ve garanti hizmetlerine ilişkin maliyetlerinin düşülmesi sonucu aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

$[100.000 / (1 + 0.10)] - 10.000 = 80.910,00$ TL
Kurumların ilişkili şirketten aldığı mallara ilave bir değer katmadan ilişkisiz kişilere sattığı durumlarda, ilişkili şirketler arasındaki transfer fiyatı, ilişkisiz kişilere uygulanan satış fiyatından uygun bir kâr marjı ve gerekli ayarlamalar düşüldükten sonra tespit edilecektir.

Tablo 3: Yeniden Satış Fiyatı Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
Pazarlama ve sevkiyat süreçlerinde, istikrarlı ve güvenilir sonuçlar verir.	İşlev ve risk farklılıklarından daha fazla etkilenir.
Ürün çeşitliliği karşısında esnek bir yapıya sahip olup, farklılıklardan daha az etkilenir.	İşlev ve risk düzeylerinin eş değer olup olmadığının saptanması zordur.
Ürün bakımından yeterli karşılaştırılabilirliğin sağlanmadığı durumlarda da uygulanabilir.	Muhasebe uygulamalarındaki farklılıklara karşı duyarlı ve hassastır.

Kaynak: Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları, www.vergiport.com/yayinlar/rehber/transfer-fiyatlandirmasi-yontemleri-ve-uygulamasi-rehberi.pdf.

3.3- İşlemsel Kâr Yöntemleri

İşlemsel kâr yöntemi, kendi içerisinde “işleme dayalı net kâr marjı yöntemi” ve “kâr bölüşüm yöntemi” olarak iki alt bölüme ayrılmaktadır. İşlemsel kâr yöntemlerinin, geleneksel yöntemlere nazaran daha elverişli olduğu durumlar da mevcuttur. Örneğin, her iki tarafın da kontrol edilen işlemlerle ilgili nitelikli ve kıymetli katkıların olduğu veya tarafların önemli ölçüde bütünlüklü faaliyetlerde bulunduğu koşullarda, işleme dayalı kâr yöntemleri, tek taraflı bir yöntemden daha elverişli olacaktır. Fakat yalnızca kontrol dışı işlemlere ilişkin verilere erişiminin kısıtlı olması, bilgiye ulaşmanın güç veya eksik bilgilerin olması nedenleriyle işlemsel kâr yöntemlerinin tercih edilmesi uygun değildir. Bu yöntem, mevcut duruma geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi birisinin güvenilir bir şekilde elverişli olmaması veya uygulanabilirliğinin güç olması durumlarında tercih edilmelidir (OECD Rehberi, 2022: 77).

İşlemsel kâr yöntemleri, yalnızca OECD Model Vergi Anlaşmasının 9’uncu maddesiyle, bilhassa karşılaştırılabilirlik bakımından uygun ve uyumlu oldukları sürece kabul görmektedir. Bu uyumun gerçekleştirilebilmesi için emsaline uygun fiyata en yakın sonuçları sağlayan yöntemin seçilmesi gerekmektedir.

3.3.1- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı

Yöntemi

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi, yükümlünün kontrol ettiği bir işlemde; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve ilintili bir temeli esas alarak tespit ettiği net kâr marjının incelenmesi esasına dayanmaktadır (OECD Rehberi, 2022: 77).

Bu yöntemin uygulaması, maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinin uygulaması ile benzerlik göstermektedir. Farklılaştıkları nokta ise maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yöntemlerinde brüt kâr marjı hesaplanırken, bu yöntemde

net faaliyet kâr marjının hesaplanmasıdır. Diğer yöntemlerde olduğu gibi karşılaştırılabilirlik analizi bu yöntemde de yapılmaktadır. Yapılan analiz sonucunda, işlevsel farklılıklar olsa da net faaliyet kâr marjı, maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yönteminde dikkate alınan brüt kâr marjına kıyasla daha az etki almaktadır (1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği).

Net faaliyet kârının belirlenmesinde, ilk olarak yükümlünün karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde kullandığı net faaliyet kâr marjı dikkate alınmalıdır. Mükellefin kontrol dışı işleminin olmaması durumunda, mükellef ile herhangi bir ilişki içinde bulunmayan bağımsız bir kurumun uyguladığı net faaliyet kâr marjı ele alınacaktır. Ayrıca, bu yöntemin uygulanması esnasında, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde meydana gelen işlev farklılıklarının analiz edilmesi gerekmektedir. İlişkili olmayan işletmelerin net faaliyet kâr marjlarının kullanılması halinde, güvenilir ve tutarlı sonuçlar elde etmek için işlemlerin ne ölçüde karşılaştırılabilir olduğu ve gerekli düzeltmelerin kapsamı belirlenmelidir. Bu yöntem doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerde, ilişkili kurumun kontrol edilen tek bir işlemde doğan kârı değerlendirilmelidir (1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği).

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi, net kârlılıkların karşılaştırılmasını temel alan bir yöntemdir. Diğer bir anlatımla, yükümlünün ilişki içinde bulunduğu kontrol edilen işlemler kapsamında meydana gelen net kâr marjı ile ilişki içinde bulunmayan işletmelerin gerçekleştirmiş olduğu benzeri faaliyetler sonucunda ortaya çıkan net kâr marjlarının kıyaslanmasını sağlayan transfer fiyatlandırması yöntemidir. Söz konusu yöntem, maliyet, satış veya varlıklar gibi kârlılık göstergeleri temelinde net kâr marjını analiz eder ve karşılaştırır.

Örnek 1: Türkiye’de yerleşik faaliyette bulunan tam mükellef (M) Kurumu, Amerika’da bulunan ilişkili (D) şirketine televizyon satmakta olup, bu işleme ilişkin detaylar şu şekildedir:

(M) firması ile ilişkili (D) şirketi arasındaki emsallere uygun fiyatın tespit edilmesinde gele-

neksel işlem yöntemlerinin güvenilir şekilde sonuçlar vermemesinden dolayı, işleme dayalı net kâr marjı yöntemi kullanılmıştır.

- Televizyonun satış fiyatı 700 TL’dir ve ilgili yılda ilişkili (D) şirketine 1000 adet televizyon satılmıştır.

Satışlar	700.000,00
Satılan Malın Maliyeti (-)	650.000,00
Faaliyet Giderleri (-)	20.000,00
Faaliyet Kârı	30.000,00

- Söz konusu faaliyet için şirketin kullandığı varlıklar (dönen ve duran varlıklar) toplamı 1.000.000 TL’dir. Bu durumda varlıkların getiri oranı $30.000/1.000.000 = \% 3$ olmaktadır.
- Amerika’da bulunan ilişkili (D) şirketi aldığı televizyonları $\% 25$ brüt kâr marjı ile 875 TL’ye satmaktadır.

Satışlar	875.000,00
Satılan Malın Maliyeti (-)	700.000,00
Faaliyet Giderleri (-)	75.000,00
Faaliyet Kârı	100.000,00

(D) şirketinin bu faaliyeti ile ilgili olarak kullandığı varlık toplamı 800.000 TL’dir. Varlıkların getirisi $100.000/800.000 = \% 12,5$ olmaktadır.

- Yapılan işlev analizi sonucu, karşılaştırılabilir şirket olarak belirlenen Türkiye’deki tam mükellef (A), (R) ve (N) Kurumlarının televizyon ticareti yaptığı ve varlıkların getiri oranının ortalama $\% 7,5$ olduğu tespit edilmiştir.

- Ortalama getiri oranına ulaşabilmek amacıyla, ana firma olan Türkiye’deki (M) Kurumunun ilişkili (D) şirketine televizyon satış fiyatının yeniden tespit edilmesi gerekmektedir. Bu suretle varlıkların getiri oranı emsallere uygun olacaktır.

Tablo 4: İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
İşlemsel ve işlevsel farklılıklara karşı daha az duyarlı olup minimum düzeyde etki alması.	Kârlılık düzeyini etkilemeyen faktörlere de duyarlı olması.
Brüt kârın hesaplandığı durumlarda yaşanan sorunların mevcut olmaması.	Tüm tarafların kârını göz önüne almaması.
İlişkili taraflardan yalnızca birinin (test edilen işletmenin) mali verilerinin bulunması yeterlidir.	İşlem anında ihtiyaç duyulan gerekli verilerin bulunmaması.
	Uygulanabilirliğinin dış emsallere bağlı olması.
	Karşılaştırma sonucunda farklılıkların düzeltilmesi aşamasında yaşanan güçlüklerin mevcut olması.

Kaynak: Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları, www.vergiport.com/yayinlar/rehber/transfer-fiyatlandirmasi-yontemleri-ve-uygulamasi-rehberi.pdf.

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi, brüt kârlılıklarının belirlenmesinin güç olduğu ya da brüt kârlılıklarda gerekli düzeltmelerin sağlanamadığı durumlarda en çok tercih edilen yöntemdir. Brüt kâr marjının tespitinde güvenilir sonuçlar sağlayan verilerin mevcut olması durumunda, maliyet artı veya yeniden satış fiyatı yöntemlerinin kullanılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü bu yöntem, tek taraflı bir yöntem olup, ilgili işleme en az katkıyı sunan tarafa uygulanır. En az katkıyı sunan tarafın belirlenmesi hususunda ise işleme dâhil edilen unsurlarının ne denli bir değere sahip olduğu ya da benzersiz bir ürün sunup sunulmadığı gibi kıstaslar dikkate alınmaktadır (OECD Rehberi, 2022: 93).

Geleneksel işlem yöntemlerinin öncelikli olarak tercih edilmesi, brüt kârın tespiti için gerekli ve yeterli verilere erişimin sağlanması, net kâr marjının belirlenmesi için veri eksikliğinin bulunması, karşılaştırma aşamasında gerekli düzeltmelerin sağlanmasının elverişsiz olması gibi unsurlar sebebiyle bu yöntem çok fazla tercih edilmemektedir.

3.3.2- Kâr Bölüşüm Yöntemi

Kâr bölüşüm yöntemi, ilişkili taraflar arasında gerçekleşen bir veya daha fazla sayıdaki kont-

rol edilen işlemlere ilişkin elde ettikleri toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlenilen riskler ve işlevler çerçevesinde ilişkili taraflar arasında emsallere uygun olarak dağıtılmasını esas almaktadır. Bu yöntemin tercih edildiği durumlarda aşağıda yer alan unsurlar dikkate alınır;

- Bir ürünün temin edilmesi, üretilmesi, satışa sunulması veya hizmete konu olması için katlanılan maliyetler, gerçekleştirilen harcamalar,
- Bir ürünün iyileştirilmesi veya hizmete konu olması aşamasında sermaye gereksinimi, kullanılan varlıklar ya da risk derecesinin büyüklüğü,
- Kontrol altındaki işlemin her bir aşamasında farklılaşan işlevlerin görece önemi,
- Ölçülebilir düzeydeki diğer unsurlar.

Bu yöntem, karşılaştırılabilir niteliğe sahip olmayan işlemlerin mevcut olduğu, ilişkili taraflar arasındaki faaliyetlerin iç içe geçmiş ayrılmaz bir bütün oluşturduğu, geleneksel işlem yöntemlerinin kullanılmadığı durumlarda tercih sebebi olmaktadır. Bu yöntemin temel amacı, ilişkisiz taraflar arasındaki işlemleri veya bu işlemler nihayetinde oluşan kârı dikkate alarak, kontrol edilen bir işlemde meydana gelen şartların kâr üzerindeki etkisini kaldırmaktır. Kâr bölüşüm

yönteminde, öncelikle ilişkili tarafların faaliyetleri sonucunda meydana gelen kârın tespiti yapılır. Akabinde bu kâr, ilişkili taraflar arasında dağıtılır. Kârın dağıtımı, emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde gerçekleştirildiği tahmin edilen anlaşmalardaki gibi güçlü ekonomik verilere dayanarak yapılmalıdır (1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği).

Gelinen aşamada, kontrol edilen işlemlerin sonucunda elde edilen toplam kâr iki adımda paylaştırılır. İlk adımda, ilişkisiz tarafların birbirine benzeyen kontrol dışındaki işlemlerden elde etmiş olduğu kâr marjı göz önüne alınarak, bütün ilişkili tarafların kârdan alması gereken miktar tespit edilir. İkinci adımda ise, bir önceki aşamada ilişkili taraflara kârın paylaştırılmasından sonra geriye kalan bir bakiye mevcut ise,

kalan bakiye kâr tarafların katlandığı riskler ve üstlendiği işlevler doğrultusunda ilişkili taraflar arasında yeniden dağıtılır. Bakiye kârın dağıtılması sonucunda, ilişkili tarafların kontrol edilen işlemlerden elde etmiş olduğu kâr yeniden hesaplanmaktadır. Bu durumda, gereksinim duyulan düzeltmelerin yapılmasıyla ilişkili tarafların kontrol edilen işlemlerde uygulaması gereken emsallere uygun fiyat tespit edilmiş olacaktır (1 Seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği).

Kâr bölüşüm yöntemi özellikle emsali olmayan, çok değerli veya piyasa koşullarında bulunması güç olan gayrimaddi varlıkların transferinde kullanılmaktadır. Bu durumlarda tarafların üstlendiği işlemlerin değerlendirilmesinin güç olduğu ve iki veya daha fazla sayıdaki ilişkili kişinin taraf olduğu durumlarda da tercih edilmektedir.

Tablo 5: Kâr Bölüşüm Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
İşlemlerin karşılaştırılabilir nitelikte olmadığı durumlarda kullanılabilir.	İlişkili kişinin yabancı olması durumunda verilere erişim güçlüğü yaşanır.
İlişkili tarafların sahip olduğu özgün şartlara uyum sağlayan esnek bir yapısı mevcuttur.	Grubun toplam kârının hesaplanması ve tarafların üstlendiği maliyet ve riskin tespit edilmesi zordur.
Emsali bulunmayan varlıkların söz konusu olduğu işlemlerde uygulanabilir.	Tarafların katlandığı faaliyet giderlerini tespit etmek ve bu maliyetleri söz konusu işlem ile diğer işlemler arasında dağıtmak pek kolay değildir.

Kaynak: Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları, www.vergiport.com/yayinlar/rehber/transfer-fiyatlandirmasi-yontemleri-ve-uygulamasi-rehberi.pdf.

4- YARGI KARARLARI ÇERÇEVESİNDE TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Mükellefler taşıdığı vergi yükünü azaltmak maksadıyla, kimi akademik görüşlere göre peçeleme suretiyle kimi görüşlere göre ise muvazaa yoluyla kazançlarını vergilendirmeden, örtülü bir şekilde transfer etme yoluna başvurmaktadırlar. Yapılan bu işlemlerin peçeleme veya muvazaa olarak değerlendirilip değerlendirilmemesinin, örtülü kazanç dağıtımı açısından bir önemi bu-

lunmamaktadır. Mükellefler bu işlemlerini hukuki zemindeymiş izlenimi yaratmak amacıyla muhasebe uygulamalarından veya hilelerinden yararlanarak gerçekleştirmektedir. Muhasebe hilesi kavramı, Vergi Usul Kanunu’nun 359’uncu maddesinde geçmekle birlikte, kanunda herhangi bir şekilde tanımlanmamış, genellikle yargı içtihatları ile şekillenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde muhasebe hilesi, işletmenin mali kayıtlarını, belgelerini ve hesaplarını, belirli

bir çıkar elde etmek ve ilgili tarafları yanıltmak maksadıyla, gerçeğe aykırı bir şekilde düzenlenmesi, değiştirilmesi veya gizlenmesi olarak ifade edilebilir (Ceylan, 2013: 23).

Muhasebe uygulamalarında 100 Kasa, 131 Ortaklardan Alacaklar, 136 Diğer Çeşitli Alacaklar gibi hesaplar, iş yaşantısının doğal akışına uygun olmayacak düzeyde yüksek bakiyelere sahipken, bunun karşılığında 642 Faiz Gelirleri hesabının aynı düzeyde yüksek olmaması, inceleme esnasında dikkat çekmektedir (Akın ve Ülker, 2024: 47). Söz konusu bu durum muhasebe kayıtlarının mükellefler tarafından manipüle edildiğini, hesapların ilgilileri yanıltmak maksadıyla özellikle bu doğrultuda kullanıldığını göstermektedir.

Transfer fiyatlandırması kapsamında gerçekleştirilen vergi incelemeleri, sadece yukarıda bahsi geçen muhasebe uygulamaları üzerinden değil, pek çok farklı şekilde de karşımıza çıkmaktadır. Vergi incelemelerinin çıktısı olarak hazırlanan raporlar neticesinde, mükelleflere bu hususta tarhiyat önerilmektedir. Mükellefler tarafından dava konusu edilen bu tarhiyatlar ise yargıda birbirinden farklı şekillerde sonuçlanmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde yargı kararlarına yer verilecek olup, aynı konuda birden fazla uyuşmazlık olmasına rağmen, yargı boyutunda bir uzlaşma olmadığı, bazı raporlar reddedilirken, bazılarının kabul edildiği görülmektedir. Bu durum her ne kadar yargının bağımsızlığı kapsamında değerlendirilse de ortak bir kaniye varılamaması, gerek idare gerek vatandaşlar nezdinde ikiliklere yol açmaktadır.

4.1- Ortaklara Kullanılan Paralar İçin Faiz Tahakkuk Ettirilmemesi

4.1.1- Mükellef Lehine Verilen Kararlar

a) Hesap Bakiyesinin Fazla Olması Hakkında

Davanın Konusu: 100 Kasa hesabında bulunan tutarların faiz hesaplanmaksızın, şirket or-

taklarına kullanılmak suretiyle transfer fiyatlandırması yoluyla kazancın örtülü biçimde kayıt ve beyan dışı bırakılması.

Vergi Mahkemesi Kararının Özeti: 100 Kasa hesabında yüksek tutarda para bulundurulması ve bu para için herhangi bir adat hesaplamasının yapılmaması, davacı şirketin ortaklarına finansman hizmeti sunduğu kabul edilerek rapor düzenlenmiştir. Söz konusu rapor, hukuken geçerli somut ispat vasıtaları ile desteklenmemiş, kasa hesap bakiyesinin ticari teamüllere uygun olmayacak şekilde yüksek olması durumunun her işletme nazarında farklılık göstereceği göz önünde bulundurulmamıştır. Bu nedenle davacı şirketin nakit ihtiyacından daha fazla miktardaki kasa mevcudunun, ortaklara örtülü olarak dağıtıldığı hususu açıkça ve geçerli hukuki verilerle tespit edilmeden, eksik inceleme ve varsayımlara dayandırıldığından, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz etmek mümkün değildir.

Danıştay Karar Özeti: Temyize konu Vergi Mahkemesi ve Bölge İdare Mahkemesi kararları aynı gerekçe ve nedenlerle uygun görülmüş olup, 100 Kasa hesabında yüksek miktarlarda para bulundurması tek başına yeterli ve somut bir delil olarak kabul edilmemiştir (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2022/2277 E. , 2023/4485 K.).

Aynı şekilde, 136 Diğer Çeşitli Alacaklar hesabında bulunan tutarların faiz hesaplanmaksızın şirket ortaklarına kullanılmak suretiyle transfer fiyatlandırması yoluyla kazancın örtülü biçimde kayıt ve beyan dışı bırakılması hususunda açılan davalar da reddedilmektedir. Yüksek bakiyeli 136 Diğer Çeşitli Alacaklar hesabında yer alan tutarların ortaklara/ilişkili kişilere kullanıldığı yönünde hukuki açıdan geçerli bir tespit yapılmadığı, bu sebeple, davacı şirket adına somut bir tespit olmaksızın, 136 Diğer Çeşitli Alacaklar hesabında bulunan tutarların ortaklara/ilişkili kişilere 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü maddesi uyarınca transfer

fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtıldığı iddiasının hukuka uygun olmadığına karar verilmiştir (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2021/1928 E. , 2023/4488 K.).

b) Ortaklar Tarafından Ödenmeyen Sermaye Alacağına Faiz Tahakkuk Ettirilmemesi

Davanın Konusu: Davacı şirketin, ortakları tarafından taahhüt edilen ancak ödenmeyen sermaye alacağını, ortakların kullanımına bırakmak suretiyle finansman hizmeti vererek transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıttığı ve kâr payı sayılan örtülü kazanç üzerinden tevkiatta bulunmaması.

Vergi Mahkemesi Kararının Özeti: Şirketin sermaye artırımına gittiği ancak ortakların taahhüt ettiği sermayeyi şirkete ödemediği, ödenmeyen sermayeye herhangi bir şekilde faiz tahakkuk ettirilmediği, kuruluş gayeleri kâr elde etmek olan ticaret şirketlerinin ise faiz talebinde bulunmamış olması, ticari ve teknik icaplara uygun bulunmamaktadır. Davacı şirket, menfaat kaybı yaşamasının yanı sıra ödenmesi gereken faiz geliri hesaplanmayarak örtülü kazanç dağıtımında bulunulmuştur. Bu nedenle, kayıt ve beyan dışı bırakılan gelir üzerinden faiz hesaplanarak tespit edilen matrah farkı üzerinden salınan dava konusu vergi ziyai cezalı gelir (stopaj) vergisinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Temyiz Edenin İddiaları: Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için gerçek kişi veya kurum tarafından bir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunulması, bunun ilişkili kişilere yapılmış olması ve bu mal veya hizmet alım ya da satımında emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak fiyat veya bedel tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak dava konusu tarhiyatın dayanağı vergi inceleme raporunda böyle bir tespiti yapılmadığı, şirkete ait olmayan bir kıymetin ortaklara bedelsiz olarak verildiğinin kabulünün mümkün olmadığı, öte yandan, 7326 sayılı Yasa kapsamında kurumlar vergisi yönünden matrah artırımında bu-

lunduğundan gelir stopaj vergisi yönünden vergi incelemesi de yapılamayacağı, dolayısıyla salınan cezalı verginin hukuka aykırı düştüğü ileri sürülerek kararın bozulması istenilmektedir.

Danıştay Karar Özeti: Davalı idarece, incelemenin konusunun kurumlar vergisi olmadığı, sadece ödenmemiş sermaye yönünden gelir (stopaj) vergisi bakımından incelenerek rapor hazırlandığı ve kâr dağıtımına ilişkin vergi artırımına imkân verilmediğinden bahisle mükellef nezdinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının tespitinde gelir (stopaj) vergisi yönünden vergi incelemesine engel bir durumun bulunmadığı iddia edilmektedir. Ancak tarhiyatın dayanağını oluşturan raporda, matrah farkının 5520 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesinde yer alan hükümler uyarınca bulunduğu açıkça belirtildiği, bahsedilen Kanun kapsamında mükelleflerin yasal defter ve belgeleri incelenmeden, kurumların ilişkili kişinin kimler olduğu, ilişkili kişilerle aralarında mal veya hizmet alımı ya da satımın bulunup bulunmadığı, bu işlemlerle ilgili bedel veya fiyatın emsallerine uygun bulunup bulunmadığı hususları yönünden vergi incelemesi yapılmadan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının tespiti mümkün bulunmadığından, bahsi geçen hususlar yönünden yapılan vergi incelemesinin gerçek mahiyeti itibarıyla kurumlar vergisi yönünden yapılan bir vergi incelemesi niteliğinde olduğu sonucuna varılmış olup, temyiz isteminin kabulüne, tarhiyatların kaldırılmasına karar verilmiştir (Danıştay 3. Daire Başkanlığı 2023/8964 E. , 2024/3234 K.).

4.1.2- İdare Lehine Verilen Karar

a) Hesap Bakiyesinin Fazla Olması Hakkında

Davanın Konusu: 131 Ortaklardan Alacaklar hesabında bulunan tutarların faiz hesaplanmaksızın, şirket ortaklarına kullanılmak suretiyle transfer fiyatlandırması yoluyla kazancın örtülü biçimde kayıt ve beyan dışı bırakılması.

Vergi Mahkemesi Kararının Özeti: Davacı şirket hakkında yapılan inceleme neticesinde, şirketin ortaklarına vermiş olduğu borç nedeniyle faiz geliri elde edip etmediği hususunda somut verilerin bulunmaması, ortaklara ödünç olarak verildiği ve bunun karşılığında da faiz geliri olduğu halde ilgili kayıtlara alınıp alınmadığı doğrultusunda herhangi bir verinin bulunmadığı, bu nedenle elde edilen faiz kazancının kayıt dışı bırakıldığı düşüncesiyle söz konusu faiz kazancı üzerinden vergi alınmasının hukuka uygun delillerle ortaya konulamaması sebebiyle tarhiyat hukuka uygun olmadığından, davaya konu edilen cezalı vergiler kaldırılmıştır.

Danıştay Karar Özeti: 131 Ortaklardan Alacaklar hesabının 2008 dönem sonu bilançosunda 421,323,74-TL, 2009 dönem sonunda ise 637.142,92-TL olduğu tespit edilmiştir. Arada oluşan farkın davacı şirket tarafından ortaklarına karşılıksız olarak borç verildiği ve verilen bu hizmet karşılığında faiz tahakkuk ettirilmemek suretiyle transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında bulunulduğu, ortaklarına verdiği borç para için hesaplaması gereken faiz tutarına ilişkin herhangi bir belge düzenlenmediği ifade edilmiştir.

Vergi Usul Kanunu'nun 3'üncü maddesinin (B) işaretli alt bendinde, vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin esas olduğu, bunun yemin hariç her türlü delille ispatlanabileceği, iktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfetinin bunu iddia eden tarafa ait olduğu, 134'üncü maddesinde ise vergi incelemesinden maksadın ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak olduğu hükme bağlanmıştır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3'üncü maddesinin (B) bendinde yazılı kural, davacı hakkında düzenlenen vergi tekniği raporundaki tespitlerin maddi delil olarak kabulünü gerektirmektedir.

Bu kapsamda, davacı şirket hakkında tanzim edilen vergi tekniği raporundaki tespitler, şirketin ortaklarına ödünç para verdiği ve karşılığında faiz tahakkuk ettirmediğini ortaya koyacak mahiyette olup, delil niteliğindedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3/B bendi uyarınca, aksi yöndeki iddiaları kanıtlama yükü kendisine düşen davacının, ispat külfetinin gereğini yerine getirmediği dikkate alındığında, davacı şirket adına örtülü kazanç dağıtımı nedeniyle tarhiyat yapılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır (Danıştay 3. Daire Başkanlığı, 2023/6556E. 2024/4105K.).

4.2- Transfer Fiyatlandırması ve KDV Hususundaki Kararlar

4.2.1- Mükellef Lehine Verilen Kararlar

a) Örtülü Sermaye Üzerinden Elde Edilen Faiz ve KDV Hakkında

Davanın Konusu: Örtülü sermaye üzerinden hesaplanan faiz gelirine ilişkin KDV hesaplanıp hesaplanmaması gerektiği hususu.

İlk Derece Mahkemesi Kararının Özeti: Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanması bakımından, hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, gelir üzerinden alınan vergiler için getirilen ve vergi güvenlik müessesesi olarak adlandırılan düzenlemeler, işlem veya muameleler üzerinden alınan vergilere tesir etmemektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda açıkça ifade edilen "kâr payı dağıtımı" KDV'nin konusunu oluşturan bir teslim veya hizmet niteliğinde olmadığından, kâr payı ve iştirak kazançları üzerinden KDV hesaplanması hukuka aykırılık teşkil etmekte olup, cezalı tarhiyatların kaldırılması gerekmektedir.

Danıştay Karar Özeti: Temyize konu Vergi Mahkemesi ve Bölge İdare Mahkemesi kararları aynı gerekçe ve nedenlerle uygun görülmüş olup, örtülü sermaye üzerinden elde edilen faiz geliri KDV'ye tabi olmayacaktır (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2022/1258 E. , 2024/1221 K.).

b) Emsallere Uygunluk İlkesine Aykırı Düşük Tutarlı Kiralama Yapılması

Davanın Konusu: Aktifinde kayıtlı bulunan motorlu kara taşıtını, emsallere aykırı olarak ilişki içinde bulunduğu firmalara düşük bedelle kiraya veren mükellefin, Vergi Mahkemesinin daha evvel vermiş olduğu karara istinaden, aynı maddi olay nedeniyle, bir kat vergi ziyai cezalı kurumlar vergisi kaldırılırken; bir kat vergi ziyai cezalı Katma Değer Vergisi kaldırılmamıştır. Bu nedenle, kurumlar vergisi matrah farkı esas alınarak belirlenen katma değer vergisi matrahına uygun dayanak bulunamamıştır.

Vergi Dava Daireleri Kurulu Özet Kararı: Kazanç üzerinden alınan vergileri korumak amacıyla KVK 13'üncü maddesi kapsamında; işlem veya muameleler üzerinden alınan vergileri korumak amacıyla da KDVK 27'nci maddesi kapsamında düzenlenen güvenlik müesseseleri mevcut olup, her iki kanun da birbirine atıfta bulunmamıştır. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına konu olan işlemlerin aynı zamanda katma değer vergisinin de konusunu oluşturması halinde ise kanunlar arasında birbirine yapılmış herhangi bir gönderme bulunmamaktadır.

Bu bağlamda, kurumlar vergisi ile katma değer vergisinin kendi içinde bağımsız olarak değerlendirilmesi, dayanaklarının ve temellerinin farklı olması vurgulanmıştır. Yani, katma değer vergisinin tespiti hususunda transfer fiyatlandırması yöntemlerinin değil, kendi kanununda yer alan emsal bedel kurallarının geçerli olması gerekmektedir. Sözü edilen her iki vergi türü için de ayrı hukuki düzenlemeler mevcut olduğundan, katma değer vergisi için önerilen cezalı tarhiyatın meşruiyeti, kurumlar vergisi matrahının sonucuna bağlanması hukuka uygun değildir. Çünkü kurumlar vergisi ve katma değer vergisi matrahlarının tespitinde farklı hesaplama yöntemleri mevcut olup, KDV matrahının tespitinde ilgili kanunun 27'nci maddesine başvurularak tespit

edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, kurumlar vergisi matrahı esas alınarak belirlenen katma değer vergisi matrahı üzerinden tarh edilen vergi ve cezalar kaldırılmalıdır (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2020/1604 E. , 2022/665 K.).

4.2.2- İdare Lehine Verilen Kararlar

a) Örtülü Sermaye Üzerinden Elde Edilen Faiz ve KDV Hakkında

Davanın Konusu: Örtülü sermaye üzerinden hesaplanan faiz giderine ilişkin KDV'nin indirim konusu yapıp yapılmayacağı hususu.

İlk Derece Mahkemesi Kararının Özeti: Davacı şirket yurtdışındaki ilişkili kişilerden aldığı borçlara ilişkin katlanmış olduğu faiz gideri üzerinden ödediği KDV'yi indirim konusu yapmıştır. Ancak, davacı şirket tarafından hesaplanan faiz giderinin, Kanun'un 11/1-b bendi uyarınca örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkları ve benzeri giderlerinin kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılması kabul edilmediğinden, bu giderler dolayısıyla ödenen katma değer vergisi 3065 sayılı Kanun'un 30/1-d uyarınca indirim konusu yapılması mümkün değildir.

Danıştay Karar Özeti: Temyize konu Vergi Mahkemesi ve Bölge İdare Mahkemesi kararları aynı gerekçe ve nedenlerle uygun görülüş olup, 5520 sayılı Kanunun 11/1-b bendi uyarınca, örtülü sermaye üzerinden ödenen faiz giderinin indirilmesi mümkün değildir. 3065 sayılı KDV 30/1-d kapsamında ise gelir ve kurumlar vergisi kanunları kapsamında indirimi kabul edilmeyen giderler için ödenen KDV'nin indirimi mümkün değildir (Danıştay 3. Daire Başkanlığı 2019/3378 E. 2022/1469 K.).

b) Emsallere Uygunluk İlkesine Aykırı Yüksek Tutarlı Alım Yapılması

Davanın Konusu: Davacı şirketin emsallere aykırı olarak ilişki içinde bulunduğu şirketten yüksek tutarlarda alım yaparak kazancın örtülü olarak dağıtılması kapsamında, 2016/Şubat-A-

ralık dönemlerine ilişkin katma değer vergisi ile kesilen bir kat vergi ziyai cezasının kaldırılması.

İlk Derece Mahkemesi Kararının Özeti: Davacı şirket, 2016 yılında ilişki içinde bulunduğu şirketten mal alımında bulunmuştur. Olayda iç emsal bulunmadığından dış emsal yoluna başvurulmuştur. Davacı şirketin ilişkili firmalardan almış olduğu ürünlerin birim fiyatları ile dış emsal olarak dikkate alınan firmaların satışa konu ettikleri ürünlerin birim fiyatları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Dış emsalin tespiti için üç farklı mükellefin brüt kârlılık oranlarının ortalaması dikkate alınarak, davacı şirketin ilişkili firmalarla gerçekleştirdiği işlemlerinin düzeltilmesi gerekmektedir. Gerekli düzeltmelere neticesinde, olması gereken alış tutarının hesaplanması, Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre kazancın tespitinde indirimi kabul edilmeyen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin ödenen katma değer vergisinin indiriminin hesaplardan çıkarılması gerekmektedir.

Bölge İdare Mahkemesi Kararının Özeti: Davacı şirketin alımları ile dış emsal olarak gösterilen şirketlerin birim fiyatları arasında kayda değer düzeyde farklılık bulunmuştur. Ancak, karşılaştırılabilirlik analizinde, davacı şirketin alımlarına ilişkin olarak nakliye hizmetinin, kur riskinin, banka teminat mektubu giderinin ilişkili şirketlere ait olduğu, buna karşılık dış emsal olarak gösterilen şirketlerin alımlarında bu giderlerin alıcı şirketlere ait olduğu belirtilmiştir. Emsallere uygun fiyatın hesaplanması sırasında bu hususların dikkate alınmadığı, vergi tekniği raporunda buna ilişkin herhangi bir açıklama yapılmadığı, eksik incelemeye dayalı vergi tekniği raporu ve bu rapora istinaden düzenlenen vergi inceleme raporları uyarınca kesilen cezaların hukuka uygun olmadığı bahsiyle kaldırılmasına karar verilmiştir.

Danıştay Karar Özeti: Davacı şirketin ilişkili şirketlerle yaptığı işlemlerdeki nakliye hizmeti, kur riski, banka teminat mektubu gideri gibi un-

surların birim fiyatlara olan etkilerinin dış emsal olarak alınan firmalarla ilgili karşılaştırılabilirlik analizi sonuçları kapsamında değerlendirilerek gerekli düzeltmelerin yapıldığı görülmüştür. Gerekli düzeltmeler neticesinde tespit edilen tutarların, emsal fiyat ile ilişkili şirketlerin uyguladığı fiyatlar arasındaki farkı açıklamaktan çok uzak olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, transfer fiyatlandırması yolu ile örtülü kazanç dağıtımı yapıldığının sabit olduğu sonucuna varıldığından, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların indirim konusu yapılması kabul edilemeyeceğinden, bu giderler dolayısıyla ödenen katma değer vergisinin de indirim konusu yapılması mümkün değildir (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2023/2101 E. , 2024/766 K.).

SONUÇ

Ülkeler vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçmek için ulusal ve uluslararası düzeyde mevzuat düzenlenmeleri gerçekleştirmektedir. Küreselleşme olgusu ile birlikte çok uluslu şirketlerin sayısındaki artış, vergi kayıplarının artmasına ve akabinde uluslararası düzeyde müdahaleleri ve uyumlaştırmayı mecbur kılmaktadır. Bu konuda OECD tarafından geliştirilen ekonomik ve hukuki temelli çalışmalar, transfer fiyatlandırması kavramını ön plana çıkarmıştır. OECD tarafından yapılan çalışmalar ile emsal bedelin tespitinde kullanılacak transfer fiyatlandırması yöntemlerine ilişkin kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler, herkes tarafından kabul görebilecek etkinlik düzeyinde olup, bu konuda yaşanan sorunlara önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Ülkemizde ise gerçekleştirilen mevzuat çalışmaları, OECD Rehberi esas alınarak 5520 sayılı Kanunu'nun 13'üncü maddesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu makalede, OECD Rehberi ışığında düzenlenen transfer fiyatlandırması yöntemlerine ve söz konusu yöntemlerin kendi içindeki bölümlerine örneklerle değinilmiştir. OECD tarafından geliştirilen yöntemlerin temel

amacı, emsallere uygunluğun tespitinde en güvenilir ve sağlıklı sonuçlara ulaşmaktır. Her ne kadar yöntemler arasında hiyerarşik bir üstünlük sıralaması bulunmasa da, karşılaştırılabilir yöntemin diğer yöntemlere nazaran tercih üstünlüğü bulunmaktadır.

Emsallere uygunluğun tespiti için ilişkili ve ilişkisiz tarafların uyguladığı işlemlerin kıyaslanabilir nitelikte olması, aranan temel şartlardan birisidir. Bu kıyaslamanın yapılabilmesi için öncelikle farklılıkların düzeltilmesi gerekmektedir. Transfer fiyatlandırması konusundaki yargı kararları incelendiğinde ise, emsallere uygun fiyatın dış etkenlerden arındırılmadan, gerekli çalışmalar yapılmadan, ekonomik şartlar, pazar yapısı gibi konuların etkisi göz önünde bulundurulmadan, tarhiyat önerildiği ve bu sebeple eksik inceleme ve varsayımlara dayanan tarhiyatların iptaline yönelik kararların yoğun olduğunu görmekteyiz.

İçtihatları Birleştirme Kurulu dışındaki yargı kararlarının herhangi bir bağlayıcılığı bulunmadığı, bu nedenle her dava dosyasının kendi içinde bir bütün olduğu, aynı hususta dahi olsa bir başka dava dosyasına olumlu ya da olumsuz olarak örnek teşkil etmediği hususları, yargı kararlarının farklılaşmasına sebep olmaktadır. Bu durum, aynı konuda farklı dava dosyalarının kimi zaman mükellef lehine kimi zaman ise idare lehine sonuçlanmasıyla ikiliklere sebep olmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanması bakımından, hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı olarak vergilendirilmektedir. Danıştay 9'uncu Vergi Dairesi'nin kâr paylarının KDV'nin konusuna girmediği hususu doğru bir yaklaşım olmakla birlikte, mahkemenin bu yönde verdiği karar vergi mevzuatı açısından eksik bir değerlendirmedir. Çünkü 5520 sayılı Kanunu'nun 13/6 bendi uyarınca Gelir ve Kurumlar açısından "kâr payı" olarak nitelendirilen kazanç unsuru, 3065 sayılı KDVK

4'üncü maddesi uyarınca "finansman hizmeti" olarak KDV'nin konusuna girmektedir. Kâr elde etme güdüsü ile kurulan firmaların ortaklarına kullandırmış olduğu parasal değerlere adet hesaplama yapmaması, ticari teamüllere aykırılık teşkil etmektedir. Bu sebeple Danıştay 9'uncu Vergi Dairesinin mükellef lehine vermiş olduğu karar, vergi mevzuatının uygulanması açısından derinlemesine ele alınmadığı kanaatini oluşturmaktadır. Çünkü vergi raporlarında eleştiri hususu olan konu, kâr payı olarak değerlendirilmemesi değil, ortağa sağlanan finansman teminin, hizmet kapsamında değerlendirilmeyerek KDV'nin kapsamına alınmamasıdır. Kanunun lafzı açık olup, uygulamada yaşanan ikiliklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Üstelik 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3/B maddesi gereği; vergilendirmenin gerçek mahiyetinin esas olduğu, vergi tekniği raporlarının bu doğrultudaki tespitlerinin maddi delil olarak kabul edilmesi, aksi yöndeki iddiaları savunuların bunu ispatlama külfetinde olduğu yönündeki yargı kararları, kanunun uygulanması açısından daha doğru sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Vergi inceleme elamanı tarafından tespit edilen hususlara itiraz eden yükümlünün, itirazını haklı kılan sebepleri somut verilere dayandırarak sunması, idealize edilmesi gereken bir durumdur. Kanaatimize göre yargı ile idarenin bütünlük bir şekilde hareket etmesi ve vergi güvenliği ilkesinin sağlanması gerekmektedir. Aksi durumda idare, vatandaş ve yargı üçlüsü şeklinde bir açmazla neden olunmakta, vergilendirmenin hukuki güvenlik ilkesi zedelenmektedir.

Transfer fiyatlandırmasına, OECD Rehberi ve yargı kararları ışığında olmak üzere iki farklı kupta değerlendirme yapılan bu çalışmada; söz konusu kavramın teknik ve kavramsal çerçevesi, kapsam olarak genişliği, unsurları ve teorik düzlemdeki pek çok şartları Rehberde ele alınmıştır. İdarenin bakış açısını yansıtan OECD Rehberine karşılık, yargının bakış açısını sunan mahkeme

kararları arasındaki zıtlıklar bir arada değerlendirilerek, mükellef ve idare nezdindeki çatışmalar ortaya konulmuştur.

Transfer fiyatlandırması hususunda, OECD Rehberinde teknik ve ayrıntılı bir düzenleme gerçekleştirilmesine rağmen; olması gereken, ideal durumdan söz edilmiştir. Rehberde uygulama örneklerine veya yargı bağlamında yaşanan sorunlara yer verilmemiştir. Aynı şekilde mahkeme kararları ele alındığında, konunun özüne inen yoğun bir analizden ziyade, inceleme konusu olayın transfer fiyatlandırması olup olmadığı konusunda mükellef veya idare lehine kararlar verilmiştir. Mahkeme kararlarında, mükellefin tercih ettiği transfer fiyatlandırması yöntemi ile bu yöntemin güvenilirliğini sorgulayan vergi tekniği raporları yeterince analiz edilmeden, yalnızca yüzeysel bir sonuç değerlendirmesi yapılmaktadır. Oysaki sürecin detayları dikkate alınmadan yapılan bu değerlendirme, başlı başına eleştirilmesi gereken bir yaklaşımdır. Söz konusu kararların hiçbiri mükellefin kullandığı transfer fiyatlandırması yöntemi ile kullanması gereken yöntem konusunda eleştiride veya değerlendirmede bulunmamış, doğrudan sonuca yönelik çözümleme yapmıştır. Bu doğrultuda verilen kararlar, yargı mercilerinin olayları tetkik ederken, OECD Rehberi kapsamında teknik bir değerlendirme yapmaktan uzak olduğunu, daha temel bir yaklaşımla karar verdiklerini göstermektedir. Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkeleri kapsamında, yürütmenin düzenleyici işlemleri ile yargı nezdindeki kararlara pusula niteliğinde değerlendirmelerin uygun olmayacağı düşünülmekte ise de, idare ve yargının birbirinden bu denli uzak ve bağımsız görüşlerde olması, mükellefler nezdinde adaletsiz ve rekabet eşitliğini bozucu sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü aynı konuda bir mükellef lehine verilen karar mevcutken, başka bir mükellefin aleyhine verilen kararlar da mevcuttur.

Gelinen aşamada, gerekli uyumlaştırmalar sağlanmadığı sürece idare ve yargı mercileri nezdindeki görüş farklılıkları etkisini sürdürecektir olup, bu durumdan en derin ve büyük etkiyi mükellefler alacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBAL, G. (2021). “AB ve OECD Ülkeleri İle Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının Benzer Ve Farklı Yönlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”. Vergi Raporu Dergisi. 263. 11-34.
- AKIN, E. ve ÜLKER, M. S. (2024). “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yapılan Vergi İncelemelerinde Muhasebenin Yeri”. Vergi Raporu, 292, (43-55).
- BARTELSMAN, E. J. ve BEETSMA, R. M. (2003). “Why Pay More? Corporate Tax Avoidance Through Transfer Pricing In OECD Countries”. Journal Of Public Economics, 87(9-10), 2225-2252.
- Beyanname Düzenleme Rehberi. (2024). Vergi Müfettişleri Derneği. Ankara.
- BÖBEK, Z. (2021). “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Tespitine İlişkin Yeni Yöntemler”. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (60), 55-83.
- Centrum Danışmanlık. “Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri ve Uygulamaları.” (<https://www.vergiport.com/yayinlar/rehber/TRANSFER-FİYATLANDIRMASI-YONTEMLERi-VE-UYGULAMASI-REHBERi.pdf>). Erişim tarihi: 12 Mart 2025.
- CEYLAN, T. (2013). “Muhasebe Hileleri Ve Denetim Sürecinde Muhasebe Hilelerinin Tespitine Yönelik Belirtiler”. Vergi Raporu, 165, (22-31).
- ÇELEBİ, A. K. ve ÖZCAN, P. M. (2017). “Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları: Seçilmiş Ülkeler Açısından Bir Değerlendirme”. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 24(2), 277-294.

- DURSUN, H. (2019). "Amerika Birleşik Devletleri'nde Vergide Kanunilik İlkesi ve Alınacak Dersler". Anayasa Yargısı, 36(2), 167-251.
- GÜNEY, S. ve BOZKURT, R. (2011). "Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırma Uygulamalarının Vergisel Ve Diğer Faktörler Dikkate Alınarak İncelenmesi". Muhasebe ve Finansman Dergisi, (50), 149-166.
- HELLERSTEIN, W. (2005). "The Case for Formulary Apportionment". International Transfer Pricing Journal, vol. 12, no. 3, pp. 103-111.
- (https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1726&context=fac_artchop). Erişim Tarihi: 14 Mart 2025.
- İlişkili Taraf Açıklamalarına İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 24) Hakkında 17 Sıra No.lu Tebliğ. Erişim Tarihi: 08 Mart 2025.
- KARA, D. ve CAN, A. V. (2017). "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramının 6728 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi". İşletme Bilimi Dergisi, 5(1), 13-33.
- KAYMAKÇI, O. (2013). "Küresel Ekonomide Çok Uluslu Şirketler Ve Türkiye'deki Yansımaları". Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(01), 224-249.
- KOÇTÜRK, O. M. ve EKER, M. (2012). "Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi". Tarım Ekonomisi Dergisi, 18(1 ve 2), 35-42.
- MASUN, M. A. (2019). "Çokuluslu Şirketlerin Finansal Yönetiminde Transfer Fiyatlandırması ve Bir Uygulama". Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 41/1, 247-255.
- NAS, A. (2019). "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Koşulları ve Hukuki Sonuçları". Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (37), 25, 49.
- OECD. (2022). "Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi". Türkçe Basım, VDK. (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/17/2023/04/OECD-Transfer-Fiyatlandirmasi-Rehberi-2022.pdf>). Erişim Tarihi: 05 Mart 2025.
- PEHLİVAN, S. ve GÖKBUNAR, A. R. (2010). "Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı". Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 17(1), 99-120.
- TAŞYÜREK, F. (2021). "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Güncel Düzenlemeler". Vergi Raporu, 262, (42-54).
- VEGA, A. (2012). "International Governance Through Soft Law: The Case Of The OECD Transfer Pricing Guidelines (No. 163)". TranState Working Papers.
- YİĞİT ŞAKAR, A. (2008). "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı".
- 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim Tarihi: 12 Mart 2025
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 07 Mart 2025.
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 11 Mart 2025.
- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 14 Mart 2025.
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 08 Mart 2025.
- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Gerektirici (www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Gerekceler/5520_Sayili_Kanun.pdf). Erişim Tarihi: 15 Mart 2025.

- Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2022/2277 E.2023/4485 K. Erişim Tarihi: 12 Mart 2025.
- Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2021/1928 E.2023/4488 K. Erişim Tarihi: 12 Mart 2025.
- Danıştay 3. Daire Başkanlığı, 2023/6556E.2024/4105K. Erişim Tarihi:15 Mart 2025.
- Danıştay 3. Daire Başkanlığı 2023/8964 E.2024/3234 K. Erişim Tarihi: 15 Mart 2025.
- Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2022/1258 E.2024/1221 K. Erişim Tarihi: 17 Mart 2025.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2020/1604 E.2022/665 K. Erişim Tarihi: 17 Mart 2025.
- Danıştay 3. Daire Başkanlığı 2019/3378 E.2022/1469 K. Erişim Tarihi: 21 Mart 2025
- Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2023/2101 E.,2024/766 K. Erişim Tarihi: 21 Mart 2025.